

“ญี่ปุ่นอย่างที่เป็น”
ลำดับที่ 7

อาสาสมัครกับการจัดการขยะหลังภัยพิบัติ
TOHOKU

“ญี่ปุ่นอย่างที่เห็น”
ลำดับที่ 7

อาสาสมัครกับการจัดการขยะหลังภัยพิบัติ
TOHOKU

“ญี่ปุ่นอย่างที่เป็น” ลำดับที่ 7

อาสาสมัครกับการจัดการขยะหลังภัยพิบัติ Tohoku

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

ธนิกุล จันทรา.

“ญี่ปุ่นอย่างที่เป็น” ลำดับที่ 7 อาสาสมัครกับการจัดการขยะหลังภัยพิบัติ Tohoku.-- กรุงเทพฯ : โครงการสันติไมตรีไทย - ญี่ปุ่น (Japan Watch) คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2562.
92 หน้า.

1. ญี่ปุ่น--ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ--ไทย. I. ชื่อเรื่อง.

327.520593

ISBN 978-616-488-030-6

ผู้เขียน ธนิกุล จันทรา

พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2562

จำนวนพิมพ์ 300 เล่ม

จัดทำโดย โครงการสันติไมตรีไทย- ญี่ปุ่น (Japan Watch)
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
โทรศัพท์ 02-221-2422 โทรสาร 02-221-2422
www.japanwatch.today

พิมพ์ที่ สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330
โทรศัพท์ 0-2218-3557 โทรสาร 0-2218-3547
<http://www.cupress.chula.ac.th>
E-mail: cuprint@hotmail.com

คำนำ

โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่นสนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เป็นชุดโครงการประสานงานที่ก่อตั้งขึ้นจากวิสัยทัศน์ว่าในบริบทโลกสมัยใหม่ ประเทศต่าง ๆ มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเกี่ยวพันและส่งอิทธิพลต่อกันลึกซึ้งกว้างขวาง ดังนั้น การทำความรู้จักและเข้าใจประเทศอื่น ๆ จึงมีความสำคัญและจำเป็นมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศเพื่อนบ้าน และมิตรประเทศสำคัญ ๆ เช่น ประเทศญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นมีบทบาทและอิทธิพลต่อโลก ภูมิภาค และต่อประเทศไทยทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมการเมือง และวัฒนธรรม การปรับเปลี่ยนโครงสร้างภายในประเทศ หรือบทบาทพฤติกรรมแสดงออกของญี่ปุ่นส่งผลต่อไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งรวดเร็ว รุนแรง และเป็นไปอย่างซ้ำ ๆ การทำความรู้จักและเข้าใจประเทศญี่ปุ่นจึงเป็นประโยชน์ทั้งในแง่มุมมองที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบาย และวางแผนพัฒนาประเทศ หรือกำหนดจุดยืนของประเทศต่อญี่ปุ่น และต่อประเทศอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และในแง่มุมมองของการมองมุมกลับ เปรียบเทียบทบทวนเพื่อเห็นภาพและเข้าใจประเทศไทยที่ชัดเจนมากขึ้นด้วยเช่นกัน

เอกสารชุด “ญี่ปุ่นอย่างที่เป็น” เป็นส่วนหนึ่งของผลผลิตตามเป้าหมายของโครงการฯ เพื่อประมวลข้อมูลความรู้เกี่ยวกับญี่ปุ่นเผยแพร่ในสังคมไทย โครงการฯ มีความคาดหวังว่าสังคมไทยจะได้รับประโยชน์จากเอกสารชุดนี้ตามสมควร

โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น

คำนำ

ปัจจุบันประเทศญี่ปุ่นมีระบบอาสาสมัครที่กลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและวัฒนธรรมที่มีความชัดเจนมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังจากเกิดเหตุภัยพิบัติแผ่นดินไหวที่เมือง Kobe ในปี พ.ศ. 2538 และเหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหวและคลื่นสึนามิครั้งใหญ่ที่เกิดขึ้นที่ภูมิภาค Tohoku เมื่อปี พ.ศ. 2554 ซึ่งนับเป็นเหตุภัยพิบัติครั้งที่ยิ่งใหญ่และก่อความเสียหายมากที่สุดครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ของประเทศญี่ปุ่น จากปรากฏการณ์ที่มีอาสาสมัครจำนวนมากทั้งอาสาสมัครชาวญี่ปุ่นจากทั่วประเทศและอาสาสมัครจากหลายประเทศทั่วโลกหลั่งไหลเข้ามาช่วยพื้นที่ที่เกิดเหตุเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัย ได้ก่อให้เกิดการตระหนักถึงความสำคัญของอาสาสมัครในเหตุภัยพิบัติ และนำไปสู่การบริหารจัดการระบบอาสาสมัครของประเทศญี่ปุ่น และการขยายบทบาทของอาสาสมัครให้กว้างขวาง มีประสิทธิภาพ และเป็นระบบมากยิ่งขึ้น

บทบาทของอาสาสมัครไม่ได้มีเพียงแค่การเข้าไปให้ความช่วยเหลือในพื้นที่ในช่วง 24 ชั่วโมงแรกหลังเกิดเหตุภัยพิบัติ หรือในช่วงการตอบสนองต่อภัยพิบัติ (Response) เท่านั้น หากแต่อาสาสมัครสามารถมีส่วนร่วมได้ในทุก ๆ ขั้นตอนของการบริหารจัดการภัยพิบัติ และแม้ในระยะการฟื้นฟูภายหลังการเกิดเหตุภัยพิบัติ บทบาทของอาสาสมัครก็ได้ลดลงแต่อย่างใด ตรงกันข้ามอาสาสมัครกลับมีบทบาทอย่างมากในการฟื้นฟูเยียวยาคนในพื้นที่ ทั้งทางด้านการศึกษา ฟื้นฟูจิตใจ และเก็บกวาด ทำความสะอาด บูรณะ ซ่อมแซมอาคาร บ้านเรือน ทรัพย์สินต่าง ๆ ที่เกิดความเสียหาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการขยะจากภัยพิบัติ ซึ่งนับเป็นประเด็น

ที่มีความสำคัญและทำลายสำหรับประเทศที่ประสบภัยพิบัติเป็นอย่างมาก

ในขณะที่กรณีของประเทศไทยนั้น ถึงแม้แนวคิดอาสาสมัครจะไม่ใช่วิธีใหม่ และเริ่มกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของประเทศที่มีความชัดเจนมากขึ้นเรื่อยๆ อย่างไรก็ตาม มีการศึกษาไม่มากนักในประเทศไทยที่จะศึกษาหรือให้ความสำคัญในเรื่องของบทบาทของอาสาสมัครในสถานการณ์ภัยพิบัติโดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของอาสาสมัครในการมีส่วนร่วมจัดการขยะหลังภัยพิบัติ โดยเฉพาะอาสาสมัครที่ไม่เป็นทางการที่ขาดความรู้ และไม่เคยได้รับการฝึกอบรมในการปฏิบัติภารกิจนี้มาก่อน ซึ่งการทำงานของพวกเขา อาจจะมีความเสี่ยงจากบาดเจ็บเจ็บทางกายภาพหรือทางจิตใจทั้งต่อตนเองหรือผู้อื่น หากพวกเขาเข้าไปปฏิบัติการหรือให้ความช่วยเหลือโดยที่ไม่มีความรู้ ทักษะ อุปกรณ์ และการฝึกอบรมที่เพียงพอ

เอกสารชิ้นนี้มุ่งศึกษาถึงบทบาทของอาสาสมัครกับการกำจัดขยะหลังภัยพิบัติ โดยศึกษากรณีอาสาสมัครในเหตุการณ์ภัยพิบัติภูมิภาค Tohoku โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาบทบาทและการมีส่วนร่วมของอาสาสมัครในการจัดการขยะภายหลังการเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวใหญ่ทางฝั่งตะวันออกของประเทศญี่ปุ่น ในปี พ.ศ. 2554 และศึกษาประสบการณ์ และความท้าทายของอาสาสมัครในการจัดการขยะหลังภัยพิบัติของประเทศญี่ปุ่น เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพของอาสาสมัคร และเป็นแนวทางในการจัดการขยะหลังภัยพิบัติของประเทศไทย

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	III
บทที่ 1: บทนำ: อาสาสมัครและขยะหลังภัยพิบัติใน Tohoku	1
บทที่ 2: อาสาสมัคร: แนวคิด พัฒนาการ และบทบาท	7
บทที่ 3: อาสาสมัครในญี่ปุ่น: กำเนิด พัฒนาการ และบทบาท	31
บทที่ 4: อาสาสมัครในเหตุการณ์ภัยพิบัติภูมิภาค Tohoku: บทบาทและการมีส่วนร่วมของอาสาสมัครในการ จัดการขยะภายหลังการเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวใหญ่ ทางฝั่งตะวันออกของประเทศญี่ปุ่นในปี พ.ศ. 2554	45
บทที่ 5: บทสรุป: บทเรียนสำหรับอาสาสมัครกับการ กำจัดขยะหลังภัยพิบัติในประเทศไทย	69
บรรณานุกรม	82

1

บทนำ

บทนำ: อาสาสมัครและขยะหลังภัยพิบัติใน Tohoku

เหตุการณ์ภัยพิบัติแผ่นดินไหวและคลื่นสึนามิครั้งใหญ่ที่เกิดขึ้นที่ภูมิภาค Tohoku เมื่อวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2554 นับเป็นภัยพิบัติครั้งที่ยาวนานและก่อความเสียหายมากที่สุดครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ของประเทศญี่ปุ่น เหตุการณ์ภัยพิบัติครั้งนี้ ไม่เพียงแต่สร้างความตื่นตกใจในความรุนแรงและความเสียหายที่เกิดขึ้นจากภัยพิบัติธรรมชาติเท่านั้น แต่ยังได้สร้างความตระหนักแก่สายตาชาวโลกถึงบทบาท และความร่วมมือของอาสาสมัครทั้งจากภายในและภายนอกพื้นที่ประสบเหตุภัยพิบัติ ที่หลังไหลกันเข้ามายังพื้นที่ที่ได้รับความเสียหายเพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับบาดเจ็บอย่างรวดเร็วยภายใน 24 ชั่วโมงแรกของการเกิดภัยพิบัติ และแม้ในระยะเวลาการฟื้นฟูภายหลังการเกิดเหตุภัยพิบัติ บทบาทของอาสาสมัครก็ได้ลดลงแต่อย่างใด ตรงกันข้ามอาสาสมัครกลับมีบทบาทอย่างมากในการฟื้นฟูเยียวยาคนในพื้นที่ทั้งทางด้าน การฟื้นฟูจิตใจ และเก็บกวาด ทำความสะอาด บูรณะซ่อมแซมอาคาร บ้านเรือน ทรัพย์สินต่าง ๆ ที่เกิดความเสียหาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการขยะจากภัยพิบัติ ซึ่งนับเป็นประเด็นที่มีความสำคัญและท้าทายสำหรับประเทศที่ประสบภัยพิบัติเป็นอย่างมาก

เมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติขึ้น นอกจากความช่วยเหลือเร่งด่วน ในการช่วยเหลือผู้ประสบเหตุภัยพิบัติให้มีความปลอดภัยแล้ว การบริหารจัดการขยะที่เกิดขึ้นภายหลังจากเหตุภัยพิบัติก็เป็นภารกิจที่สำคัญที่จำเป็นต้องได้รับการจัดการอย่างเร่งด่วนไม่แพ้กัน ขยะจำนวนมากเป็นล้าน ๆ ตัน ที่อาจจะเกิดขึ้นจากซากปรักหักพังต่าง ๆ สิ่งของทรัพย์สินได้รับความเสียหาย ขยะจากท้องทะเลที่ถูกพัดพามา หรือแม้แต่เศษโคลน หรือเศษดินต่าง ๆ ขยะปนเปื้อนสารพิษเป็นต้น ขยะต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และก่อให้เกิดอันตราย ต่อสุขภาพของผู้คน และสิ่งแวดล้อมโดยรอบ การจัดการและกำจัด ขยะเหล่านี้อย่างเร่งด่วนและถูกวิธีจึงเป็นสิ่งจำเป็น ไม่เพียงแต่ เพื่อที่จะป้องกันภัยจากเหตุอันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากการหมักหมม ของขยะ แต่ยังเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับการ บูรณปฏิสังขรณ์พื้นที่ที่ได้รับความเสียหาย

ความปลอดภัย ความเหมาะสม และความรวดเร็วทันเวลา คือสิ่งจำเป็นในการจัดการขยะจากเหตุภัยพิบัติ แต่บ่อยครั้งที่ การจัดการขยะในสถานการณ์ฉุกเฉินหรือในเหตุภัยพิบัติมักถูกมองข้าม ทั้ง ๆ ที่การจัดการขยะเป็นหนึ่งในเรื่องสำคัญที่หน่วยงานต่าง ๆ จำเป็นต้องให้ความสำคัญ เป็นเรื่องจำเป็นที่ไม่สามารถมองข้ามได้เลย ที่ขยะจากเหตุภัยพิบัติ จะต้องได้รับการจัดการอย่างเหมาะสม เพื่อปกป้องสุขภาพของผู้คน การปฏิบัติตามกฎระเบียบทั่วไป ด้านการจัดการของเสียที่กำหนดขึ้นในเวลาปกติอาจไม่เพียงพอ ในสถานการณ์ฉุกเฉิน เช่น ภายหลังจากเกิดเหตุภัยพิบัติขนาดใหญ่ การเพิ่มศักยภาพด้านการจัดการของเสียเป็นเรื่องเร่งด่วน เพื่อลดการบาดเจ็บ หรือเจ็บป่วยของผู้คน และลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การจัดการขยะจากเหตุภัยพิบัติ จึงต้องอาศัยความคิด ที่ก้าวหน้าไม่เพียงแต่จากองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐเท่านั้น

หากแต่การประสานงานและการทำงานข้ามภาคส่วนกับภาคเอกชนที่มีประสบการณ์และมีความเชี่ยวชาญในเรื่องการจัดการของเสียก็จะช่วยเพิ่มศักยภาพในการบริการจัดการขยะ และของเสียจากภัยพิบัติให้สำเร็จลุล่วงได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการขยะจากสถาบันวิจัยแห่งญี่ปุ่น นาย Kazuyuki Akaishi ประเมินว่าปริมาณขยะจากเหตุภัยพิบัติแผ่นดินไหวและสึนามิที่เกิดขึ้นในภูมิภาค Tohoku เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2554 น่าจะมีมากถึง 80 – 200 ล้านตัน (*Los Angeles Times*, 3 เมษายน พ.ศ. 2554) การจัดการกับขยะเหล่านี้ให้เร็วที่สุดจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะหากปล่อยทิ้งไว้นานโดยไม่มีการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ขยะจากภัยพิบัติเหล่านี้ นอกจากเป็นอุปสรรคในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมแล้ว ยังทำลายสุขภาพของคนในชุมชน เนื่องจากขยะที่หมักหมมเป็นเวลานาน อาจเป็นแหล่งเชื้อโรคหรือพาหะนำโรคต่าง ๆ ได้

การจัดการกับขยะหลังภัยพิบัติจำนวนมหาศาลนี้ ย่อมไม่ใช่เรื่องง่ายสำหรับรัฐบาลท้องถิ่นที่จะจัดการเพียงลำพัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้ “กรอบเซนได” (Sendai Framework) ซึ่งเกิดขึ้นจากการประชุมร่วมกันระหว่างสมาชิกองค์กรสหประชาชาติ เพื่อหาแนวทางในการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ เมื่อวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2558 ในเมือง Sendai ประเทศญี่ปุ่น โดย “กรอบเซนได” นี้ถือเป็นการดำเนินการดำเนินงานระดับสากล เพื่อลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติระหว่างปี พ.ศ. 2558 - 2573 และ “เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนในกรอบองค์การสหประชาชาติ” (The UN Sustainable Development Goals) ที่ต่างมุ่งเน้นถึงยุทธศาสตร์หุ้นส่วน “Partnership Strategy” โดยส่งเสริม

การทำงานแบบเสริมสร้างความร่วมมือข้ามภาคส่วนของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาสังคม รวมถึงอาสาสมัครประเภทต่าง ๆ ทั้งอาสาสมัครมืออาชีพ (Professional volunteers) ผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และอาสาสมัครโดยธรรมชาติ (Spontaneous volunteers) ผู้มีจิตอาสาและต้องการช่วยเหลือ ชุมชน รวมไปถึงองค์กรอาสาสมัครระหว่างประเทศ (International volunteer organization) เช่น Japan Emergency NGO (JEN) และ Peace Boat Disaster Relief Volunteer Center เป็นต้น

นอกจากนี้ เพื่อที่จะให้ “เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน” (Sustainable Development Goals) ประสบความสำเร็จ รวมถึงการพัฒนาธรรมาภิบาล การแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียม ในการรับความช่วยเหลือ และการส่งเสริมการมีส่วนร่วม ของประชาชน การส่งเสริมแนวคิดอาสาสมัครสามารถช่วยเหลือ ผู้ประสบภัยและเป็นกระบอกเสียงให้แก่ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุ ภัยพิบัติ ให้ได้รับความช่วยเหลืออย่างทั่วถึง กลุ่มอาสาสมัคร สามารถระดมประชาชนและองค์กรภาคประชาสังคม ให้มา มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจาก เหตุภัยพิบัติร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีของการกำจัดขยะ หลังภัยพิบัติครั้งใหญ่ในภูมิภาค Tohoku ประเทศญี่ปุ่น อาสาสมัคร กลายเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญอย่างมากในการลงพื้นที่ประสบเหตุ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ภาครัฐยังไม่สามารถเข้าไปให้ความช่วยเหลือ ได้อย่างทั่วถึง อาสาสมัครจำนวนมากต่างร่วมแรงร่วมใจขนย้าย ซากปรักหักพัง ทำความสะอาดและกำจัดเศษซากขยะ โคลน ทั้งในพื้นที่สาธารณะ และบ้านพักอาศัย เพื่อมิให้เกิดขวางเส้นทาง ในการให้ความช่วยเหลือ ป้องกันการแพร่ระบาดของโรคร้าย ที่อาจเป็นผลมาจากเศษซากขยะเหล่านี้ และเพื่อให้ประชาชน

ผู้ประสบภัยสามารถกลับมาใช้ชีวิตในชุมชนของเขาได้โดยเร็ว ในเวลาที่ภาครัฐ ทั้งรัฐบาลกลาง และรัฐบาลท้องถิ่นในพื้นที่ ต่างเผชิญเหตุ และไม่สามารถจัดการกับปัญหาเหล่านี้ได้อย่าง ทันท่วงที เนื่องจากกระบวนการส่งการที่ล่าช้า และขาดบุคลากร ที่เพียงพอ

ที่มา: Reuters

การศึกษาในเรื่องอาสาสมัครในสถานการณ์ภัยพิบัติ ของไทยยังมีไม่มากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของอาสาสมัคร ในการมีส่วนร่วมจัดการขยะหลังภัยพิบัติ จากช่องว่างนี้ ผู้เขียน จึงเห็นความสำคัญของประเด็นดังกล่าวและต้องการที่จะศึกษา ถึงบทบาทของอาสาสมัคร โดยเน้นวิเคราะห์ถึงบทเรียนจาก เหตุการณ์แผ่นดินไหวใหญ่ในภูมิภาค Tohoku ของประเทศญี่ปุ่น ในปี พ.ศ. 2554 โดยเฉพาะในเรื่องของการจัดการขยะหลังภัยพิบัติ

และคาดว่าผลการศึกษาสามารถนำไปเป็นข้อมูลให้กับผู้เกี่ยวข้องของไทยในการพัฒนานโยบายด้านการบริหารจัดการขยะหลังภัยพิบัติ โดยเฉพาะการพัฒนามาตรการและกลไกในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของอาสาสมัคร โดยผ่านกระบวนการสร้างความร่วมมือข้ามภาคส่วนอย่างสร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพ เพื่อสนับสนุนให้เกิดการบูรณาการด้านการบริหารจัดการภายหลังเกิดเหตุภัยพิบัติ เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ตามแนวคิด Build Back Better ซึ่งเป็นแนวคิดที่สำคัญในการจัดการภัยพิบัติของประเทศญี่ปุ่น

2

บทที่

อาสาสมัคร: แนวคิด พัฒนาการ และบทบาท

เมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติขึ้น ไม่ว่าจะเกิดในพื้นที่ใกล้เคียงหรือพื้นที่ห่างไกล หลาย ๆ คนที่ได้ทราบข่าวเกี่ยวกับเหตุภัยพิบัติจากช่องทางต่าง ๆ มักถามคำถามว่า ตนเองจะช่วยเหลือได้อย่างไรบ้าง บางคนช่วยโดยการบริจาคเงิน อาหาร เสื้อผ้า บางคนคิดว่า การช่วยเหลือเหล่านี้อาจจะยังไม่เพียงพอ พวกเขาจึงเดินทางมายังพื้นที่ภัยพิบัติและทำงานเป็นอาสาสมัคร เพื่อให้ความช่วยเหลือในกิจกรรมการกู้ภัย การบรรเทาและฟื้นฟูภัยพิบัติด้วยตนเอง

การศึกษาถึงบทบาทของอาสาสมัครนั้น ไม่ใช่เรื่องใหม่แต่อย่างใด มีนักวิจัยด้านภัยพิบัติได้สังเกตและศึกษาถึงบทบาทที่สำคัญของอาสาสมัคร และองค์กรอาสาสมัครต่าง ๆ ตั้งแต่ในอดีต ยกตัวอย่างเช่น หลังจากเหตุการณ์แผ่นดินไหวใน Mexico เมื่อปี พ.ศ. 2528 มีอาสาสมัครกว่าสองล้านคนที่เข้ามาช่วยเหลือในกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่เกิดเหตุภายหลังจากเกิดเหตุภัยพิบัติ เช่น ในการค้นหาและช่วยเหลือผู้รอดชีวิต เก็บขยะและเศษซากปรักหักพัง ให้ความช่วยเหลือทางการแพทย์ อำนวยความสะดวกในด้านที่พักอาศัยชั่วคราว การขนส่งอุปกรณ์ที่จำเป็นต่าง ๆ และการเป็นล่าม (Lowe and Fothergill, 2003)

เช่นเดียวกับกลุ่ม Blaze Aid ซึ่งรวมตัวกันในปี พ.ศ. 2552 ภายหลังจากเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ป่าครั้งใหญ่ หรือที่เรียกว่า Black Saturday ในรัฐ Victoria ประเทศออสเตรเลีย ที่อาสาสมัครได้ช่วยเกษตรกรสร้างรั้วกัน หลังจากช่วยกันสร้างรั้วกันจนเสร็จสิ้นในหนึ่งอาทิตย์ กลุ่มอาสาสมัครนี้ก็เริ่มต้นช่วยเหลือผู้เดือดร้อนกลุ่มอื่น ๆ ต่อไป หลังจากการมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือในครั้งนั้นอาสาสมัครเหล่านี้ได้รวมตัวกันจัดตั้งขึ้นเป็นองค์กรอาสาสมัคร และได้เชิญชวนให้บุคคลต่าง ๆ เข้ามาเป็นอาสาสมัคร และยังดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มาจนถึงทุกวันนี้ อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ กลุ่มนักศึกษาอาสาสมัคร (The student volunteer army) ในประเทศนิวซีแลนด์ โดยนักศึกษากว่าพันคนร่วมมือกับกลุ่มอาสาสมัครที่เป็นเกษตรกรซึ่งเรียกตัวเองว่า FARMY ได้รวมตัวกันเพื่อช่วยกันทำความสะอาดภายหลังจากเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวในเมือง Christchurch ประเทศนิวซีแลนด์ เมื่อปี พ.ศ. 2554 ซึ่งหากเทียบกับอัตราการจ้างแรงงานแล้ว แรงงานของอาสาสมัครเหล่านี้คิดเป็นมูลค่ากว่าหนึ่งล้านเหรียญสหรัฐ โดยในสัปดาห์แรกที่พวกเขาเข้าร่วมมีร่วมแรงทำกิจกรรมร่วมกันนั้นเทียบเท่ากับ 75,000 ชั่วโมงเลยทีเดียว (Whittaker, McLennan, and Handmer, 2015)

แนวคิดอาสาสมัคร

อาสาสมัครเป็นแนวคิดที่มีลักษณะหลายมิติซึ่งส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคม ความเป็นพลเมืองที่ใส่ใจสังคม และเพิ่มความเข้มแข็งของภาคประชาสังคม แนวคิดเรื่องอาสาสมัครนั้นกล่าวได้ว่า เป็นการแสดงออกพื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ เป็นเรื่องของความต้องการของแต่ละบุคคลที่อยากจะมีส่วนร่วมต่อสังคมของพวกเขา อาสาสมัครส่วนใหญ่

มีแรงจูงใจจากความเชื่อในเรื่องมนุษยธรรมที่ต้องการจะช่วยเหลือผู้อื่น และเพื่อที่จะรู้สึกว่าคุณเองนั้นมีความสำคัญต่อบุคคลอื่น ๆ แนวคิดอาสาสมัครนี้ถูกเชื่อมชาบและกระตุ้นด้วยแนวคิดอื่น ๆ เช่น ความสามัคคี ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การยึดมั่นในแนวคิดต่าง ๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดความสงบสุขและความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชนและสังคมโดยรวม ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมอาสาสมัครด้วยเหตุผลต่าง ๆ มากมายหลายประการ เช่น ต้องการที่จะช่วยกำจัดความยากจน ช่วยพัฒนาสุขภาพและการศึกษาขั้นพื้นฐาน ต้องการที่จะมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและภาวะอากาศเปลี่ยนแปลงหรือร่วมต่อสู้กับสถานการณ์ขัดแย้ง ความรุนแรงต่าง ๆ หรือเพื่อมีส่วนร่วมในการลดความเสี่ยงจากเหตุภัยพิบัติ

องค์การสหประชาชาติได้ให้ความหมายของอาสาสมัครไว้โดยอธิบายว่า กิจกรรมที่จะถือเป็นงานอาสาสมัครนั้นควรประกอบไปด้วยลักษณะสามประการ คือ

- 1) เป็นกิจกรรมที่บุคคลทำด้วยความเต็มใจ ไม่ได้ถูกบังคับหรือถูกผูกมัดโดยกฎหมาย สัญญา หรือ ข้อตกลงใด ๆ
- 2) กิจกรรมนั้นไม่ได้ทำไปเพื่อหวังผลประโยชน์ทางการเงิน
- 3) กิจกรรมนั้นควรจะทำให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม ผลประโยชน์จากการกระทำของอาสาสมัครไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมจะต้องตกอยู่ในมือของประชาชน หรือสาเหตุของการทำกิจกรรมนั้นไม่ได้เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ส่วนบุคคล หรือของคนในครอบครัว

องค์การสหประชาชาติมองว่า งานอาสาสมัครคือช่องทางเพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับค่านิยมสากล ได้แก่ สิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย การต่อสู้กับการเหยียดผิว ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว และการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งถือเป็นคุณค่าสำคัญที่นำไปสู่การปกครองและความเป็นพลเมืองที่ดี (United Nations Volunteers, 2000) การมีส่วนร่วมในงานอาสาสมัครถือเป็นรูปแบบของพฤติกรรม การแสดงออกของปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มคน ในการมีส่วนร่วมในชุมชนของตน การแสดงออกซึ่งความเห็นอกเห็นใจ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ความต้องการที่จะช่วยเหลือผู้อื่น กลุ่ม องค์กร หรือชุมชน โดยปราศจากความคาดหวังในผลตอบแทนที่เป็นวัตถุ หรือเงินทอง (Musick & Wilson, 2007)

กล่าวโดยสรุปคือ กิจกรรมอาสาสมัคร หมายถึง กิจกรรมที่ไม่ได้รับค่าจ้าง หากแต่ทำด้วยความเต็มใจ หรือเป็นทางเลือกที่เต็มใจ ไม่ได้เป็นการบังคับ เป็นกิจกรรมที่อาสาสมัครอุทิศเวลา พลังงาน และบริการของตนเพื่อประโยชน์ของสังคม ชุมชน สิ่งแวดล้อม และบุคคลอื่นที่ไม่ใช่บุคคลในครอบครัวของตน โดยมีได้หวังผลกำไรหรือผลตอบแทน และมีได้มีแรงกระตุ้นจูงใจจากรางวัลที่เป็นวัตถุหรือเงินทอง (Cnaan, Handy, and Wadsworth, 1996; และ Butcher and Smith, 2010)

อย่างไรก็ดี นิยามอาสาสมัครขององค์การสหประชาชาติถูกมองว่าเป็นนิยามที่ค่อนข้างแคบ ซึ่งให้ความสำคัญกับกิจกรรมอาสาสมัครและผลของมัน มากกว่ารูปแบบและแรงจูงใจของอาสาสมัคร ซึ่งแตกต่างจากงานศึกษาที่เกี่ยวกับอาสาสมัครในสถานการณ์ฉุกเฉิน เช่น ในงานของ Leon Shaskolsky (1967) ซึ่งศึกษาแนวคิดอาสาสมัครในเหตุภัยพิบัติต่าง ๆ เขาได้ให้คำนิยามอาสาสมัครไว้ว่า อาสาสมัครคือกิจกรรมใดก็ตามที่มุ่งหวังในการให้

บริการแก่บุคคลอื่นหรือสิ่งอื่นโดยไม่ได้หวังว่า การให้บริการนั้นจะเกิดประโยชน์ใด ๆ ต่อตนเอง ในขณะที่ Robert P. Wolensky (1979) มองว่า แนวคิดอาสาสมัครบ่อยครั้งมักจะถูกนิยามในแง่ของการกระทำที่ยึดหลักประโยชน์ของผู้อื่นเป็นสำคัญ (Altruistic term) และดูเหมือนจะไม่ได้รวมเอาแนวคิดอาสาสมัครที่มีที่มาจากแนวคิดอัตตานิยม ที่เชื่อว่าการมีส่วนร่วมในงานอาสาสมัครมาจากการตอบสนองของความสนใจส่วนตัว อัตตานิยม และอำนาจและการเกิดเหตุภัยพิบัติได้สร้างโอกาสพิเศษในการตอบสนองต่อความต้องการส่วนตัว ที่ไม่เพียงได้รับแรงกระตุ้นจากการเห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นเป็นที่ตั้ง (Altruistic motivation) หรือความต้องการที่จะช่วยเหลือผู้ประสบภัยด้วยความรู้สึกเห็นอกเห็นใจเพียงเท่านั้น แต่ยังมีแรงจูงใจที่เกิดขึ้นจากความต้องการตอบสนองความต้องการของตนเอง ในการที่จะเรียนรู้สำรวจ และแสวงหาความสมบูรณ์ในชีวิต โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเองเป็นที่ตั้ง (Egoistic motivation) อาสาสมัครบางคนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อที่จะเพิ่มความเข้าใจ เพิ่มพูนประสบการณ์ที่มีผลต่ออาชีพ พัฒนาเครือข่ายทางสังคม แก้ไขปัญหาส่วนตัว และเพื่อค้นหาความมั่นคงทางจิตใจ (Clary & Snyder, 1991) เพื่อต้องการที่จะอยู่รอดให้ได้ในสถานการณ์ที่ไม่ปลอดภัยและเป็นอันตราย เช่น ในสถานการณ์ภัยพิบัติรุนแรง เป็นต้น (Smith, 1981)

การตัดสินใจเข้ามาทำงานอาสาสมัครในสถานการณ์ฉุกเฉินอาจจะได้รับอิทธิพลจากความกดดันจากเพื่อน ครอบครัว ค่านิยมส่วนบุคคล และความผูกพันทางวัฒนธรรมหรือสังคม แต่สิ่งสำคัญคือ พวกเขาไม่ได้ถูกบังคับ หากแต่ต้องสามารถเลือกหรือตัดสินใจด้วยตัวเองที่จะทำหรือไม่ทำ ด้ ระดับความรุนแรง

ของสถานการณ์ฉุกเฉินและเหตุภัยพิบัติจะเป็นตัววัดความสำคัญ
ของงานอาสาสมัคร อาสาสมัครจึงเป็นกิจกรรมที่ดีที่ทำไป
โดยปราศจากความเห็นแก่ตัวเพื่อประโยชน์ของผู้ที่ได้รับ
เป็นการกระทำที่ปฏิบัติด้วยความเต็มใจของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง
โดยปราศจากการแทรกแซงจากผู้อื่น โดยไม่ได้รับผลตอบแทน
ผ่านหรือเพื่อองค์กรใด ๆ (US Bureau of Labor Statistics, 2013)

แนวคิดอาสาสมัครในสถานการณ์ฉุกเฉินประกอบด้วย
องค์ประกอบสี่ประการที่สำคัญคือ

1) เป็นการกระทำที่บุคคลคิดและชั่งน้ำหนักทางเลือก
ของเขาอย่างอิสระ ก่อนที่เขาจะตัดสินใจที่จะมีส่วนร่วมในงาน
อาสาสมัคร

2) อาสาสมัครเป็นพฤติกรรมทั้งระยะสั้นและระยะยาว

3) อาสาสมัครเกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือแบบไม่ผูกมัด
โดยปราศจากการคาดหวังสินจ้างรางวัลหรือค่าตอบแทนจากบุคคลอื่น

4) บ่อยครั้งที่มักจะเป็นการทำงานผ่านองค์กรที่เป็น
ทางการ และ/หรือ โดยการทำงานในนามของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง
ซึ่งมีความต้องการที่จะให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลอื่น

การมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ในกิจกรรมอาสาสมัครต่าง ๆ
นอกจากในระยะเวลาการเผชิญเหตุภัยพิบัติแล้ว บทบาทของอาสาสมัคร
ยังเป็นหลักสำคัญของการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติและการฟื้นฟู
ความเสียหายจากภัยพิบัติอีกด้วย (UNISDR, 2007) เมื่อมองถึง
บทบาทของอาสาสมัครนั้น มักจะเกิดคำถามเช่นใครคือคนที่จะอุทิศ
เวลาและความสามารถของเขาอย่างเต็มใจโดยไม่ถูกบีบบังคับ
เพราะคงไม่ใช่ทุกคนที่จะยอมสละเวลา รายได้ หรือความสามารถ
ของตน เพื่อมาทำงานเป็นอาสาสมัครเพื่อก่อประโยชน์ต่อผู้อื่น และ

เพื่อที่จะทำงานเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมในประเด็นที่พวกเขาให้ความสนใจ อีกทั้งบทบาทของอาสาสมัครก็มีความแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ แต่ละสถานการณ์ และความสนใจในงานอาสาสมัครยังอาจแตกต่างกันไปตามวัย เชื้อชาติ ชนชั้น และศาสนา อีกด้วย

อย่างไรก็ดี จากการรายงานข่าวเกี่ยวกับเหตุภัยพิบัติครั้งใหญ่ที่เกิดขึ้นหลาย ๆ ครั้ง ในปัจจุบัน บ่อยครั้งมักพบว่า มีผู้คนจำนวนมากมาร่วมทำกิจกรรมอาสาสมัครแทบจะทันทีที่เกิดเหตุภัยพิบัติ และยังคงทำกิจกรรมต่อเนื่องแม้ภายหลังจากเหตุภัยพิบัติได้สงบลงแล้ว ซึ่งปรากฏการณ์เหล่านี้ได้ส่งผลกระทบ ให้มีการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องอาสาสมัครนี้มากขึ้น (Killian, 1952; Form and Nosnow, 1958; และ Wolensky, 1979)

บทบาทของอาสาสมัครเมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติ

1. บริการโดยตรง (Direct Service) เช่น การแจกจ่ายเสื้อผ้าและอาหาร การจัดหาน้ำดื่ม น้ำใช้ การให้บริการทางการแพทย์ การสืบหาผู้สูญหาย การบริการเยี่ยมเยียนด้านจิตใจ การดูแลผู้ประสบภัย และครอบครัว การลงทะเบียนอาสาสมัคร การฟื้นฟูสภาพความเป็นอยู่และสุขอนามัย เป็นต้น

2. บริการสนับสนุน (Back-up Service) เช่น การสนับสนุนด้านโลจิสติก การมีส่วนร่วมในกิจกรรมระดมเงินทุน การช่วยตอบคำถามหรือให้ข้อมูลแก่สาธารณชน การจัดเตรียมใบเสร็จ จัดเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ การบรรจุเสื้อผ้าและสิ่งของบริจาค การขนส่งสินค้า การเตรียมความพร้อมในการรับมือภัยพิบัติ เป็นต้น

ประเภทของอาสาสมัคร

งานอาสาสมัครเป็นกิจกรรมที่สามารถพบได้บ่อย ๆ

ในทุกสังคมและชุมชน ในฐานะที่เป็นช่องทางในการแสดงออกทางมนุษยธรรม ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว และความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ในบางสังคม การช่วยเหลือหรือการให้ความช่วยเหลือเป็นความคาดหวังทางวัฒนธรรม และการเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครก็เป็นไปเพื่อเป้าหมายเหล่านี้ (ILO 2012) อย่างไรก็ตาม โดยส่วนมากนั้นงานศึกษาวิจัยด้านอาสาสมัครค่อนข้างที่จะให้ความสำคัญกับการศึกษาการมีส่วนร่วมของอาสาสมัคร ที่อยู่ในรูปแบบที่มีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ (Benenson and Stagg, 2016) ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว อาสาสมัครมีมากมายหลายประเภทด้วยกัน และต่างก็มีบทบาทและความสำคัญในการจัดการภัยพิบัติแตกต่างกันไป การแบ่งประเภทของอาสาสมัครมีความหลากหลายและแตกต่างกันไปตามรูปแบบหรือลักษณะของงานอาสาสมัคร หากแบ่งตามเครือข่ายของอาสาสมัคร สามารถแบ่งอย่างกว้าง ๆ ออกได้เป็นสองประเภท คือ อาสาสมัครโดยตรง (Direct volunteers) และ อาสาสมัครผ่านองค์กรจัดตั้ง (Organization-based volunteers)

1) อาสาสมัครโดยตรง (Direct volunteers) คืออาสาสมัครที่เข้าร่วมปฏิบัติงานด้วยตนเองโดยตรงเพื่อช่วยเหลือบุคคลอื่นนอกเหนือจากครอบครัวของตน

2) อาสาสมัครที่ผ่านองค์กรจัดตั้ง (Organization-based volunteers) คือ อาสาสมัครซึ่งปฏิบัติงานเพื่อองค์กร หรือปฏิบัติงานผ่านองค์กรที่ไม่มุ่งหวังผลกำไร หรือองค์กรประเภทอื่น ๆ

นอกจากนี้ สภาภาษาสากลแบ่งประเภทของอาสาสมัครออกเป็น 3 ประเภท ตามคุณสมบัติของอาสาสมัคร ได้แก่ อาสาสมัครชุมชน (Community-based volunteer) อาสาสมัครตามหน้าที่ (Functional volunteer) และอาสาสมัครวิชาชีพ (Professional volunteer)

1) อาสาสมัครชุมชน (Community-based volunteers) คือ อาสาสมัครที่เป็นคนในชุมชนและมีความตั้งใจและเต็มใจที่จะช่วยเหลือบุคคลอื่น พวกเขาอาจจะไม่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการเผชิญเหตุภัยพิบัติ และส่วนมากไม่เคยได้รับการฝึกฝนอบรม

2) อาสาสมัครตามหน้าที่ (Functional volunteers) คือ ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถเฉพาะด้าน เช่น การพยาบาล การเยียวยาจิตใจ จิตวิทยา เป็นต้น

3) อาสาสมัครวิชาชีพ (Professional volunteer) คือ ผู้ที่มีคุณสมบัติเป็นผู้เชี่ยวชาญและประกอบวิชาชีพสาขาใดสาขาหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น หมอ พยาบาล วิศวกร นักบัญชี เป็นต้น

หากแบ่งประเภทของอาสาสมัครโดยกว้างตามลักษณะการทำงาน จะสามารถแบ่งออกได้เป็นสองประเภท ได้แก่ อาสาสมัครทางการ (Formal volunteers) และอาสาสมัครไม่เป็นทางการ (Informal volunteers)

1) อาสาสมัครทางการ หรือ Formal volunteers คือ อาสาสมัครที่ร่วมทำกิจกรรมผ่านองค์กรที่เป็นทางการ อาสาสมัครประเภทนี้ มักจะอุทิศเวลาและการทำงานของตนมาร่วมในกิจกรรมอาสาสมัครอยู่เป็นประจำ

2) อาสาสมัครไม่เป็นทางการ หรือ Informal volunteers กล่าวโดยกว้าง ๆ หมายถึงอาสาสมัครที่ลงมือปฏิบัติงานอาสาสมัครด้วยตนเองโดยไม่ผ่านองค์กรที่เป็นทางการ อาจจะเป็นกลุ่มคนหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่เข้ามาปฏิบัติงานให้ความช่วยเหลือในเหตุภัยพิบัติ ทั้งในระยะสั้นหรือระยะยาว เป็นประจำหรือชั่วคราว ทั้งในช่วงก่อน ระหว่าง หรือระยะฟื้นฟู ภายหลังจากเกิดเหตุภัยพิบัติก็ได้ การมีส่วนร่วมของอาสาสมัครแบบไม่เป็นทางการนี้อาจจะเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ไม่ได้มีการวางแผนล่วงหน้า หรือ

อาจจะผ่านการคิดพิจารณาอย่างรอบคอบและตั้งใจที่จะมีส่วนร่วมในงานอาสาสมัคร อาสาสมัครประเภทนี้ อยู่นอกเหนือจากกิจกรรมขององค์กรหรือหน่วยงานหลักที่ให้บริการอย่างเป็นทางการ (Carson, 1999) ยกตัวอย่างเช่น การเข้าร่วมการประชุมสาธารณะและการทำงานกับเพื่อนบ้าน หรือคนในชุมชนเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน เป็นต้น อาสาสมัครไม่เป็นทางการ อาจจะรวมตัวกันจัดตั้งเป็นสมาคมหรือกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการขึ้นในภายหลัง เพื่อที่จะจัดการกับเหตุภัยพิบัติหรือสถานการณ์ฉุกเฉิน ผ่านกลุ่มเครือข่ายอาสาสมัครที่ขยายตัวออกไป งานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบของอาสาสมัครแบบไม่เป็นทางการเริ่มได้รับความสนใจมากขึ้นในปัจจุบัน (Smith, 2000; Williams, 2008; และ United Nations [UN] Volunteers, 2011) การมีส่วนร่วมของประชาชนแบบไม่เป็นทางการในช่วงเกิดสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือเมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติมีได้มากมายหลายช่องทาง อาสาสมัครไม่เป็นทางการสามารถแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

2.1) อาสาสมัครฉุกเฉิน (Emergent volunteers)

อาสาสมัครฉุกเฉิน มักจะเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อเหตุการณ์ภัยพิบัติทันทีหลังจากเกิดเหตุ โดยเฉพาะเมื่อประชาชนเชื่อว่า ความต้องการของผู้ประสบภัยไม่ได้รับการช่วยเหลือจากองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง งานศึกษาในอดีตเกี่ยวกับเหตุการณ์ฉุกเฉินและภัยพิบัติพบว่าอาสาสมัครฉุกเฉินส่วนมากจะรวมตัวกันแค่ช่วงสั้น ๆ โดยปกติน่าจะเป็นชั่วโมงหรือเป็นวันเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัย อย่างไรก็ตาม บางกลุ่มอาจจะยังคงปฏิบัติงานต่อเนื่องนานกว่านั้น และบางกลุ่มอาจจะพัฒนาไปสู่องค์กรจัดตั้งแบบเป็นทางการ Atsumi และ Goltz ศึกษาพบว่า อาสาสมัครบางคนที่มีประสบการณ์จากการเป็น

อาสาสมัครฉุกเฉินในเหตุแผ่นดินไหวที่เมือง Kobe ยังคงมีส่วนร่วมในเหตุภัยพิบัติอื่น ๆ ในเวลาต่อมา และ Nippon Volunteer Network Active in Disaster (NVOAD) มีจุดเริ่มต้นจากการรวมตัวกันของอาสาสมัครฉุกเฉิน และพัฒนามาเป็นองค์กรจัดตั้งภายหลังจากร่วมกันทำงานอาสาสมัครในเหตุแผ่นดินไหว Kobe (Kobe Earthquake)

อาสาสมัครฉุกเฉิน มักจะมองเห็นประเด็นปัญหาตามเวลาที่เกิดขึ้นจริงและในสถานที่เกิดเหตุจริง พวกเขาสามารถที่จะตอบสนองต่อความต้องการของคนในพื้นที่ประสบเหตุได้อย่างค่อนข้างรวดเร็ว ต่างกับการให้บริการฉุกเฉินขององค์กรหรือหน่วยงานทางการ ที่ค่อนข้างจะมีข้อจำกัดและกฎระเบียบที่ตั้งไว้ที่อาจจะขัด หรือเป็นอุปสรรคต่อการเผชิญเหตุในสถานการณ์ฉุกเฉินอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ในการทำงานในสถานการณ์ฉุกเฉิน เช่น ขณะเกิดเหตุภัยพิบัติ มีหลายครั้งที่เกิดปัญหาที่ไม่สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ สถานการณ์เหล่านี้ส่งผลให้อาสาสมัครฉุกเฉิน ต้องเป็นผู้ที่สามารถทำงานได้ทันที และสามารถแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าได้ดี แม้ไม่เคยได้รับการอบรมหรือฝึกฝนมาก่อน

นอกจากนี้ อาสาสมัครฉุกเฉิน อาจเกิดขึ้นในระยะก่อนมีเหตุการณ์ เช่น ในช่วงระยะการป้องกันเหตุ หรือ การเตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติ เพื่อให้ประสบการณ์และการมีส่วนร่วมของพวกเขา ส่งผลให้เกิดการวางแผนจัดการภัยพิบัติที่มีประสิทธิภาพ นักวิจัยและผู้ปฏิบัติหน้าที่ในสถานการณ์ฉุกเฉิน เริ่มมีแนวโน้มที่จะให้ความสำคัญกับอาสาสมัครประเภทนี้เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม ความบอบช้ำทางจิตใจที่ประชาชนได้รับจากความสูญเสียที่เกิดจากเหตุภัยพิบัติ อาจทำให้ประชาชนไม่ต้องการที่จะมีส่วนร่วมในงานอาสาสมัคร

และหวังพึ่งพาเพียงแต่บริการฉุกเฉินจากหน่วยงานหรือองค์กรที่มีหน้าที่จัดการเหตุภัยพิบัติและสถานการณ์ฉุกเฉินเท่านั้น (Helsloot & Ruitenber, 2015)

2.2) อาสาสมัครโดยธรรมชาติ (Spontaneous volunteers)

อาสาสมัครโดยธรรมชาติ หมายถึง อาสาสมัครที่สมัครใจที่จะอุทิศตนเพื่อให้ความช่วยเหลือในช่วงระหว่าง หรือภายหลังจากเกิดเหตุภัยพิบัติ และเป็นผู้ซึ่งไม่ได้มีสังกัดอยู่กับองค์กรหรือหน่วยงานอาสาสมัคร หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยพิบัติมาก่อน (Unaffiliated volunteers) อาสาสมัครโดยธรรมชาตินี้ อาจจะเป็นผู้ที่มีหรือไม่มีประสบการณ์ในการทำงานอาสาสมัคร หรือเป็นผู้ที่เคยได้รับหรือไม่เคยได้รับการอบรมมาก่อน หรือเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านหรือไม่ได้เป็นผู้เชี่ยวชาญใด ๆ เลยก็ได้ (Cottrell, 2010 และ FEMA, 2013) อาสาสมัครโดยธรรมชาติ มักจะเป็นผู้ที่อยู่ใกล้กับที่เกิดเหตุภัยพิบัติ ดังนั้นพวกเขาจึงเป็นกลุ่มคนแรก ๆ ที่เข้าถึงสถานที่เกิดเหตุ และมีบทบาทสำคัญในการตอบสนองต่อภัยพิบัติในเบื้องต้น เช่น ในปี พ.ศ. 2519 เกิดเหตุแผ่นดินไหวที่เมือง Tangshin ประเทศจีน มีประชาชนกว่า 300,000 คน ติดอยู่ในเศษซากปรักหักพัง อาสาสมัครโดยธรรมชาติจำนวนหลายคนจัดตั้งทีมช่วยชีวิต และสามารถช่วยเหลือผู้ประสบภัยได้กว่าร้อยละ 80 ให้รอดชีวิตจากการโดนฝังใต้ซากปรักหักพัง (debris)

อีกตัวอย่างหนึ่งของบทบาทของอาสาสมัครโดยธรรมชาติ คือ กลุ่มเยาวชนซึ่งมีส่วนร่วมในปฏิบัติการค้นหาและช่วยเหลือผู้รอดชีวิตภายหลังจากเกิดเหตุแผ่นดินไหวที่เมือง Mexico City ในปี พ.ศ. 2528 กลุ่มเยาวชนเหล่านี้ปีนเข้าไปในอาคารที่พังทลาย เพื่อที่จะช่วยค้นหาผู้ประสบภัยที่ติดอยู่ด้านใน

พวกเขาสามารถช่วยเหลือผู้ประสบภัยได้เป็นร้อย ๆ คน ทั้ง ๆ ที่ไม่เคยรับการอบรม ไม่มีประสบการณ์ และไม่มีเครื่องมือ ต่อมา กลุ่มเยาวชนนี้ ได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่ม Topos de Tlatelolco ซึ่งกลายมาเป็นองค์กรอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2529 และกลายมาเป็นองค์กรอิสระที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะในด้านการอบรม เพื่อค้นหาและช่วยเหลือผู้ประสบภัย และมีการปฏิบัติกิจกรรม ร่วมกับกับหน่วยงานรัฐหรือองค์กรต่าง ๆ เช่น การส่งทีมค้นหาและช่วยชีวิตไปช่วยในเหตุการณ์แผ่นดินไหวที่เมือง Aquilque ปี พ.ศ. 2552 และที่ประเทศ Haiti ในปี พ.ศ. 2553 และอีกตัวอย่างหนึ่งคือ อาสาสมัครโดยธรรมชาติกว่าล้านคน ทั้งชาวญี่ปุ่นและต่างชาติซึ่งมาช่วยเหลือในเหตุแผ่นดินไหว Kobe ประเทศญี่ปุ่น ในปี พ.ศ. 2538 (Whittaker, McLennan, and Handmer, 2015)

อย่างไรก็ดี สำนักงานจัดการภาวะฉุกเฉินกลางแห่งสหรัฐอเมริกา (The Federal Emergency Management Agency: FEMA) ให้ข้อสังเกตว่า ถึงแม้อาสาสมัครโดยธรรมชาติจะถือว่าเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญ และมีแนวโน้มที่จะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น แต่การขาดการประสานงานกับหน่วยงานด้านการจัดการภัยพิบัติทำให้ในบางครั้งอาจจะเป็นปัญหาในการให้ความช่วยเหลือ และไม่สามารถจัดหางานหรือกิจกรรมที่เหมาะสมกับความสามารถของอาสาสมัคร จึงทำให้ในบางครั้ง การมีส่วนร่วมของอาสาสมัครโดยธรรมชาติถูกละเลยหรือไม่ได้รับความสนใจมากนัก หากเทียบกับการให้ความสำคัญกับอาสาสมัครวิชาชีพ (Professional volunteers) และ อาสาสมัครที่สังกัดหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยพิบัติ (Affiliated volunteers) ดังนั้น หน่วยงานด้านการจัดการภัยพิบัติส่วนใหญ่ จึงเป็นกังวลในปัญหาการจัดการอาสาสมัคร และต้องการที่จะให้

อาสาสมัครโดยธรรมชาติที่ไม่มีสังกัดเหล่านี้ ได้เข้าสู่การทำงานในช่องทางหรือกระบวนการที่เป็นทางการที่ได้มีการจัดตั้งไว้เพื่อประสิทธิภาพและลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในการช่วยเหลือผู้ประสบเหตุภัยพิบัติ

2.3) อาสาสมัครขยาย (Extending volunteers)

อาสาสมัครขยาย คือ กลุ่มหรือองค์กรที่โดยปกติไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ในช่วงภัยพิบัติหรือสถานการณ์ฉุกเฉิน แต่ขยายกิจกรรมไปเป็นอาสาสมัครในช่วงวิกฤต อาสาสมัครเหล่านี้โดยปกติแล้วจะเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือองค์กรสาธารณะที่มีอยู่ในชุมชน เช่น สภามหาการค้า ชมรมกีฬา กลุ่มศาสนา หรือองค์กรให้บริการต่าง ๆ อาสาสมัครเหล่านี้ โดยส่วนมากพวกเขาจะมีความเข้าใจในความต้องการของคนในพื้นที่และสามารถที่จะสร้างเครือข่ายและหาทรัพยากรที่จำเป็น เพื่อที่จะบรรเทาความเดือดร้อนของคนในพื้นที่ที่กำลังประสบเหตุภัยพิบัติได้อย่างทันท่วงที ในท้องที่ชนบทของออสเตรเลีย อาสาสมัครจากองค์กร เช่น Country's Women Association และ Rotary International มีบทบาทสำคัญในการบรรเทาและฟื้นฟูสถานการณ์ฉุกเฉินหรือเหตุภัยพิบัติ อาสาสมัครซึ่งเป็นสมาชิกขององค์กรเหล่านี้ ได้รวบรวมและแจกจ่ายอาหารที่ได้รับบริจาค เสื้อผ้า และของใช้จำเป็นอื่น ๆ ชมรมกีฬาและสันนิบาตต่าง ๆ ในชุมชน ก็พบว่า มีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยในช่วงเกิดเหตุภัยพิบัติเช่นเดียวกัน เช่น Four Wheel Drive Club จากรัฐ Victoria รวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ไฟไหม้ป่าครั้งใหญ่ หรือ Black Saturday ที่รัฐ Victoria ในปี พ.ศ. 2552 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือและประสานการทำงานกันอย่างเข้มข้นกับกลุ่มหรือชมรมอื่น ๆ ในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยในด้านต่าง ๆ เช่น จัดทีม

คาราวานไปยังครอบครัวซึ่งสูญเสียบ้าน และช่วยเหลือพวกเขาในการกำจัดขยะ และเศษซากต้นไม้ สร้างรั้วให้ใหม่ ช่วยขนส่งหญ้าแห้งหรือฟางแก่ชาวสวน และจัดส่งอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นไปยังอาสาสมัครหน่วยดับเพลิง เป็นต้น (Whittaker, McLennan, and Handmer, 2015)

2.4) อาสาสมัครภาคเอกชน (Corporate volunteers)

ในศตวรรษที่ 21 ขณะที่การแข่งขันทางเศรษฐกิจทั่วโลกเพิ่มสูงขึ้น บริษัทต่าง ๆ กลับมีความตระหนักถึงในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม (corporate social responsibility: CSR) เพิ่มมากขึ้น การมีส่วนร่วมของภาคเอกชนในการจัดการภัยพิบัติสามารถพบเห็นได้มากขึ้นในปัจจุบัน ภาคเอกชนหลาย ๆ แห่ง เข้ามามีส่วนร่วมในงานอาสาสมัครในช่วงเกิดเหตุภัยพิบัติในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมขององค์กร และมีความร่วมมือระหว่างบริษัทเอกชนกับองค์กรอาสาสมัครเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน ถึงแม้งานวิจัยส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับบทบาทของภาคเอกชนในการสนับสนุนด้านการเงิน หรือการบริจาคสิ่งของ มีเพียงไม่มากนักที่สนใจและให้ความสำคัญกับบทบาทของอาสาสมัครภาคเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงภายหลังจากเกิดเหตุภัยพิบัติ Twigg (2001) พบว่า ภาคเอกชนหลาย ๆ แห่ง ไม่ได้แค่ต้องการให้ความช่วยเหลือโดยการบริจาคเงินภายหลังจากเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติ แต่พวกเขาต้องการที่จะมีส่วนร่วมมากกว่านั้น หลาย ๆ บริษัท ตระหนักถึงความคาดหวังที่เปลี่ยนแปลงไปของพนักงาน พนักงานจำนวนหนึ่งเริ่มมองหาผลตอบแทนที่นอกเหนือจากตัวเงิน Choong (2009) ยกตัวอย่างการมีส่วนร่วมของพนักงานบริษัท DHL Asia-Pacific ซึ่งเป็นบริษัทชั้นนำระดับโลกด้านโลจิสติกส์ ที่มีความเชี่ยวชาญในการขนส่ง

ระหว่างประเทศ ภายหลังจากเกิดเหตุภัยพิบัติสึนามิครั้งใหญ่ ในปี พ.ศ. 2547 พนักงานบริษัท DHL Asia-Pacific ได้รวบรวมเงินบริจาค และให้ความช่วยเหลือในการขนส่งของใช้จำเป็นแก่ผู้ประสบภัย จากสึนามิ รถของบริษัทถูกนำมาใช้เพื่อที่จะจัดส่งนักท่องเที่ยว ไปยังสถานที่ปลอดภัยในจังหวัดภูเก็ต ประเทศไทย พนักงานซึ่งเป็นอาสาสมัครบางส่วนถูกส่งไปช่วยงานที่เมืองโคลัมโบ ประเทศศรีลังกา เพื่อร่วมงานกับ Airport Emergency Team ซึ่งเป็นโครงการ ที่ริเริ่มโดย World Economic Forum เพื่อที่จะให้ความช่วยเหลือ และอำนวยความสะดวกในการขนส่งอุปกรณ์และของใช้ที่จำเป็น กว่า 7,000 ตัน ไปยังผู้ประสบภัยในที่เกิดเหตุภัยพิบัติ

การศึกษาพบว่ากิจกรรม CSR ของภาคเอกชนในการช่วยเหลือจัดการเมื่อเกิดเหตุภัยพิบัตินั้น มีประโยชน์อย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากได้รับความร่วมมืออย่างเข้มแข็ง จากพนักงานในบริษัท เมื่อกิจกรรมถูกจัดให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ ของบริษัท เช่น บริษัท DHL มีความเชี่ยวชาญและทรัพยากรที่จะ ช่วยสนับสนุนด้านโลจิสติกส์ ภายหลังจากเกิดเหตุภัยพิบัติ ทางบริษัท ได้ให้อำนาจแก่ผู้จัดการสาขาท้องถิ่นและพนักงานในการที่จะตัดสินใจว่าจะต้องการจะมีส่วนร่วมในระดับใด นอกจากนี้ การมีส่วนร่วม ของภาคเอกชนในการเผชิญเหตุและเตรียมความพร้อมรับมือ กับเหตุภัยพิบัติ ยังสามารถพัฒนาไปสู่การสร้างความร่วมมือ (partnership) ระหว่างภาครัฐ และ ภาคเอกชน และระหว่าง ภาคเอกชน กับ องค์กรระหว่างประเทศ เช่น United Nations Development Programme (UNDP) และ Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA) ร่วมมือกับ บริษัท Deutsche Post DHL ในการให้ความช่วยเหลือและการจัดการภัยพิบัติ เป็นต้น (Whittaker, McLennan, and Hanmer, 2015)

2.5) อาสาสมัครยุคดิจิทัล (Digital volunteers)

อาสาสมัครยุคดิจิทัล เป็นอาสาสมัครกลุ่มที่เกิดขึ้นใหม่ที่มีบทบาทและได้รับความสนใจมากขึ้น ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศในปัจจุบัน ที่ทำให้การเข้าถึงข้อมูลมีความรวดเร็วและง่ายดายมากยิ่งขึ้น เทคโนโลยีสมัยใหม่และสื่อสังคมออนไลน์ (social media) ส่งเสริมให้ประชาชนทุกเพศทุกวัย ที่อาศัยอยู่ไม่ว่าส่วนใดของโลก สามารถที่จะมีส่วนร่วมในการจัดการภัยพิบัติและเหตุการณ์ฉุกเฉินในรูปแบบใหม่นี้

นอกจากนี้ ความนิยมในงานอาสาสมัครที่เพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน ทำให้อาสาสมัครยุคดิจิทัลมีแนวโน้มที่จะเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ และเริ่มแพร่หลายในการจัดการภัยพิบัติและเหตุการณ์ฉุกเฉินทั่วโลก จุดเด่นของอาสาสมัครยุคดิจิทัล คืออาสาสมัครไม่จำเป็นต้องเดินทาง ลงทุน ลงแรง หรือเข้าร่วมปฏิบัติงานในพื้นที่เป็นเวลานาน พวกเขาไม่จำเป็นต้องอยู่ใกล้พื้นที่เกิดเหตุก็สามารถมีส่วนร่วมในการให้ความช่วยเหลือผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ จึงทำให้พวกเขาสามารถให้ความช่วยเหลือและมีส่วนร่วมในการจัดการภัยพิบัติที่เกิดขึ้นแม้ในประเทศอื่น ๆ ที่อยู่ไกลออกไปได้

อาสาสมัครยุคดิจิทัลยังสามารถขยายเครือข่ายของพวกเขา โดยใช้เทคโนโลยีเพื่อที่จะสร้างพันธมิตร ซึ่งถือเป็นการพัฒนางานอาสาสมัคร และเชื่อมโยงตัวแสดงต่าง ๆ ที่มีบทบาทในการการบริหารจัดการภัยพิบัติเข้าด้วยกัน ความแพร่หลายของการใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ และเทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ ช่วยขยายพื้นที่การทำงาน และเพิ่มบทบาทของอาสาสมัครยุคดิจิทัลให้มากขึ้นในปัจจุบัน นอกจากนี้ เทคโนโลยียังช่วยให้อาสาสมัครหรือกลุ่มที่ทำงานด้านการบริการจัดการภัยพิบัติได้มีปฏิสัมพันธ์ เรียนรู้

ซึ่งกันและกัน และหาโอกาสหรือทรัพยากรใหม่ ๆ เพื่อนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการด้านภัยพิบัติและสถานการณ์ฉุกเฉิน

อาสาสมัครยุคดิจิทัล จึงก่อให้เกิดรูปแบบการมีส่วนร่วมของอาสาสมัครในกระบวนการจัดการภัยพิบัติและสถานการณ์ฉุกเฉินในมิติใหม่ ตัวอย่างหนึ่งของการมีส่วนร่วมของอาสาสมัครยุคดิจิทัล คือ กลุ่มบัณฑิตศึกษาจากมหาวิทยาลัย Tufts ในเมือง Massachusetts ได้ริเริ่มโปรแกรม “แผนที่เตือนภัย (A live crisis map)” ภายหลังจากเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวในเฮติ เมื่อปี พ.ศ. 2553 เพื่อที่จะรวบรวมข้อมูลความเสียหายและความต้องการเร่งด่วนของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากแผ่นดินไหว อีกหนึ่งตัวอย่างของเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงปรากฏการณ์ของอาสาสมัครยุคดิจิทัล คือ ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2557 เมื่อประชาชนกว่า 2.3 ล้านคนทั่วโลก ร่วมกันค้นหาเครื่องบิน MH370 ของสายการบินมาเลเซียที่สูญหาย ผ่านแผนที่ดาวเทียมชื่อ Tomnod โดยใช้การค้นหาจากภาพถ่ายดาวเทียมซึ่งครอบคลุมพื้นที่ 24,000 ตารางกิโลเมตร โดยระบบจะซูมพิกัดมาให้เราคอยดูว่าภาพที่ขึ้นมาบนจอ มีอะไรที่น่าจะเป็นร่องรอยของเครื่องบินที่สูญหายหรือไม่ (*The Guardian*, 14 มีนาคม พ.ศ. 2557)

การเข้าถึงข้อมูลและเทคโนโลยีสารสนเทศที่ก้าวหน้าและมีความซับซ้อน ช่วยให้การค้นหาและเผยแพร่ข้อมูลเป็นไปได้อย่างสะดวกและมีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าในอดีต การเกิดขึ้นของสื่อสังคมออนไลน์ เช่น Facebook และ Twitter และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับโปรแกรมแผนที่ ซึ่งใช้ในการช่วยเผยแพร่ข้อมูลที่จำเป็นในช่วงเกิดเหตุฉุกเฉินถูกใช้อย่างกว้างขวางโดยอาสาสมัคร

ยุคดิจิทัลเหล่านี้ สิ่งสำคัญของอาสาสมัครยุคดิจิทัล คือ ความมีประสิทธิภาพในการอัปเดตข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งช่วยในการรวบรวมและเผยแพร่ข้อมูลได้อย่างทันท่วงทีและมีประสิทธิภาพ อาสาสมัครยุคดิจิทัล ยังช่วยเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชน ในสถานการณ์ฉุกเฉินและเมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติ โดยนอกจากประชาชนจะเข้ามาช่วยงานอาสาสมัครในสถานที่ที่เกิดเหตุแล้ว ยังสามารถมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยได้จากทุก ๆ ส่วนของโลกอีกด้วย

ในความพยายามที่จะช่วยเหลือผู้ประสบภัยภายหลังจากเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติ ให้ได้จำนวนมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ในหลาย ๆ ครั้งนั้น อาสาสมัครมักจะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือกลุ่มแรก ๆ ที่เข้าถึงพื้นที่เพื่อให้ความช่วยเหลือแทบจะโดยทันที และบางกลุ่มอาจรวมตัวกันเพื่อที่จะให้ความช่วยเหลือฉุกเฉิน ก่อนที่จะมีหน่วยงานทางการเข้ามาช่วยเหลือเสียอีก รัฐบาลควรให้การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของอาสาสมัครเหล่านี้ อย่างไรก็ตาม คำถามสำคัญกว่าที่ตามมาคือ อาสาสมัครเหล่านี้จะมีบทบาทช่วยเหลือเมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติได้อย่างไร

บทบาทของอาสาสมัครในวงจรการจัดการภัยพิบัติ

ถึงแม้อาสาสมัครประเภทต่าง ๆ จะมีคุณสมบัติและความเชี่ยวชาญที่แตกต่างกัน พวกเขาสามารถมีบทบาทได้ในทุก ๆ ระยะของวงจรการจัดการภัยพิบัติ ซึ่งได้แก่ การรับมือภัยพิบัติ (Disaster Response) การฟื้นฟูบูรณะ (Recovery / Rehabilitation) การลดความเสี่ยง (Risk Reduction) และการเตรียมความพร้อม (Preparedness) เพื่อที่จะมีส่วนร่วมในการคาดการณ์ ป้องกัน ลดความเสี่ยง และจัดการภัยพิบัติแบบ collective action หรือการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานร่วมกัน

ทันทีหลังจากเกิดเหตุภัยพิบัติ มาตรการการรับมือภัยพิบัติ จะถูกปฏิบัติโดยทันที ได้แก่ การค้นหาและช่วยชีวิต การประเมินความต้องการและความเดือดร้อนเบื้องต้น การจัดหาอุปกรณ์ปฐมพยาบาล การแจกจ่ายอุปกรณ์บรรเทาทุกข์ เช่น อาหาร น้ำ ยา การจัดหาที่พักชั่วคราว การฟื้นฟูสภาพภายในครอบครัว สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องได้รับการปฏิบัติโดยทันทีเพื่อที่จะตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของผู้ประสบภัย มันไม่ใช่เรื่องยากนักสำหรับอาสาสมัครหรือใครก็ตามที่จะจินตนาการถึงความต้องการเมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติเช่นนี้ ดังนั้น อาสาสมัครจึงกลายเป็นทรัพยากรที่สำคัญและสามารถเข้าช่วยเหลือผู้ประสบภัย โดยเฉพาะเมื่อมีความจำเป็นที่จะต้องช่วยเหลืออย่างฉับพลัน และในเวลาที่ต้องการแรงคนเป็นจำนวนมากเพื่อเข้าช่วยเหลือผู้ประสบเหตุในสถานการณ์ฉุกเฉิน (Wong, 2006)

นอกจากระยะรับมือกับเหตุภัยพิบัติ อาสาสมัครยังมีความจำเป็นในช่วงการฟื้นฟู การลดความเสี่ยง และการเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับภัยพิบัติในอนาคต ในระยะการฟื้นฟูนั้น อาสาสมัครมีบทบาทในการนำชุมชนกลับสู่สภาวะปกติ หรือแม้แต่ในสภาพที่ดีขึ้นกว่าที่เคยเป็นอยู่เดิม เพื่อที่จะจัดการกับระดับการฟื้นฟูทางสังคม เศรษฐกิจ และสภาพจิตใจ ที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละบุคคล ครอบครัว หรือชุมชน อาสาสมัครจากหลาย ๆ สาขาอาชีพ เช่น วิศวกร การแพทย์ การพยาบาล จึงเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง พวกเขาสามารถช่วยเหลือในการประเมินความต้องการเบื้องต้น และช่วยติดตามโครงการฟื้นฟูต่าง ๆ ให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงเริ่มต้นระยะฟื้นฟูจากเหตุภัยพิบัติที่เจ้าหน้าที่จากองค์กรทางการต่าง ๆ ยังไม่ได้รับการจัดตั้งหรือมอบหมาย ในระยะของการลดความเสี่ยง และการเตรียมพร้อม

รับมือภัยพิบัติในอนาคต อาสาสมัครมีบทบาทในการช่วยออกความคิดเห็น พุดคุย แนะนำ เพื่อแสวงหามาตรการที่จะลดความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากภัยพิบัติในพื้นที่ที่มีความเสี่ยง และพัฒนาศักยภาพความสามารถของชุมชนให้มีความพร้อมในการเตรียมรับมืออย่างดีที่สุด

เมื่อก้าวถึงการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ “กรอบเซนได” (Sendai Framework for Disaster Risk Reduction) ถือเป็นแนวคิดที่สำคัญในการจัดการภัยพิบัติในระดับสากล เนื่องจากไม่เพียงแต่คำนึงถึงการลดความเสี่ยงที่มีอยู่เดิมจากเหตุภัยพิบัติ แต่ยังมองไปข้างหน้าถึงมาตรการในการจัดการกับความเสี่ยงใหม่ที่จะเกิดขึ้นในช่วง 15 ปี ต่อจากนี้ และในอนาคต “กรอบเซนได” พัฒนาจากการลดความเสี่ยงที่มีอยู่เดิมไปสู่การมองถึงการป้องกันความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต และสร้างความเข้มแข็งความสามารถในการฟื้นคืนสู่สภาพปกติ นอกจากนี้ “กรอบเซนได” ยังให้ความสำคัญต่อบทบาทของอาสาสมัครทั่วโลกในการช่วยลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ ดังจะเห็นได้จากมาตรการต่าง ๆ ที่ระบุไว้ใน “กรอบเซนได” ได้แก่

1. “กรอบเซนได” ยอมรับในบทบาทของอาสาสมัคร เช่นเดียวกับ “กรอบเฮียวโกะ” ที่เกิดขึ้นก่อนหน้านั้นว่า อาสาสมัครเป็นตัวแสดงที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการภัยพิบัติ ดังจะเห็นได้จาก การให้ความสำคัญต่อ “แนวคิดที่มุ่งเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางในการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ” และ “กรอบเซนได” ยังระบุว่า รัฐบาลต่าง ๆ ควรจะเปิดโอกาสให้มีการมีส่วนร่วมของอาสาสมัครและกลุ่มภาคประชาชนอื่น ๆ ในการร่วมกันออกแบบแนวปฏิบัติ นโยบาย หลักการ และมาตรการพื้นฐานในการจัดการภัยพิบัติต่าง ๆ นอกจากนี้ ภายใต้พันธกิจที่ 4 ที่ระบุถึง การพัฒนา

ศักยภาพการเตรียมความพร้อมเผชิญเหตุภัยพิบัติที่มีประสิทธิภาพตลอดจนการฟื้นฟูสภาพและซ่อมสร้างที่ดีกว่าเดิม ในช่วงของการบูรณะฟื้นฟูภายหลังเกิดภัยพิบัตินั้น กรอบเซนไดระบุถึงความจำเป็นที่อาสาสมัครที่ได้รับการฝึกฝนอบรมเพื่อพร้อมเผชิญเหตุภัยพิบัติควรจะต้องได้รับการยอมรับให้ปฏิบัติหน้าที่ในการรับมือกับภัยพิบัติ

2. “กรอบเซนได” เชื่อว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนจะนำมาซึ่งความสำเร็จของกิจกรรมการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ และอาสาสมัครสามารถมีบทบาทนำในการสนับสนุนแนวความคิดการมีส่วนร่วมนี้ ประเทศ และเมืองต่าง ๆ ในหลาย ๆ แห่ง ได้เริ่มนำกรอบเซนได มาเป็นหลักปฏิบัติในแผนการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ หากแต่ว่าความท้าทายอย่างหนึ่งก็คือ จะทำอย่างไรที่จะไม่ให้แผนหรือนโยบายเหล่านี้ เป็นเพียงการดำเนินนโยบายแบบบนลงล่าง (Top-down exercise) อาสาสมัคร องค์กรอาสาสมัคร และองค์กรชุมชน ควรที่จะทำงานร่วมกับสถาบันภาครัฐ เพื่อที่จะแลกเปลี่ยนความรู้เฉพาะด้าน และให้คำแนะนำในหลักการปฏิบัติตามประสบการณ์จากการปฏิบัติงานในพื้นที่เกิดเหตุ เพื่อให้เป็นไปตามกรอบบรรทัดฐาน มาตรฐาน และแผนสำหรับการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติตามกรอบเซนได

แม้ในระยะเวลาการเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับภัยพิบัติในอนาคตนั้น อาสาสมัครสามารถดำเนินกิจกรรมในช่วงเวลาปกติในการให้ความรู้แก่ชุมชนในการป้องกันความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นจากเหตุภัยพิบัติ ในขณะเดียวกัน อาสาสมัครเองต้องเตรียมความพร้อมเพื่อที่จะรับมือกับเหตุภัยพิบัติอยู่เสมอ ทั้งโดยการอบรม

ฝึกฝน แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับเจ้าหน้าที่ภาคีรัฐ ภาคเอกชน ผู้เชี่ยวชาญ และกับชุมชนเอง เพื่อให้เกิดการประสานงาน และการทำงานอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การปฏิบัติภารกิจในระหว่าง เกิดเหตุภัยพิบัติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ที่มา: <http://pbv.or.jp/blog/>

3

บทที่

อาสาสมัครในประเทศญี่ปุ่น: กำเนิด พัฒนาการ และบทบาท

ภาคประชาสังคมญี่ปุ่นมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในช่วงหลายปีที่ผ่านมา เนื่องจากจำนวนประชาชนมาร่วมเป็นอาสาสมัครมีจำนวนมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในปี พ.ศ. 2538 จำนวนอาสาสมัครที่ไม่คาดคิดมาก่อนกว่า 1.2 ล้านคน จากทั่วประเทศ เดินทางเข้ามายังพื้นที่ภัยพิบัติเมือง Kobe และ Osaka แทนที่จะโดยทันทีเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากเหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งใหญ่ Hanshin-Awaji หรือแผ่นดินไหว Kobe ในปี พ.ศ. 2538 ซึ่งเป็นหนึ่งในภัยพิบัติครั้งที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น ที่คร่าชีวิตผู้คนกว่า 6,000 คน จากปรากฏการณ์ที่มีอาสาสมัครจำนวนมากเข้ามาร่วมช่วยเหลือในเหตุแผ่นดินไหว Kobe และเพื่อเป็นเกียรติต่อการเสียสละและความอุตสาหะของอาสาสมัครเหล่านี้ รัฐบาลญี่ปุ่นได้ประกาศให้ปี พ.ศ. 2538 เป็นปีแห่งการเริ่มต้นของยุคอาสาสมัคร (Borantia Gannen)

การมีส่วนร่วมของอาสาสมัครญี่ปุ่นในเหตุแผ่นดินไหว Kobe นี้ ไม่ใช่ครั้งแรกในญี่ปุ่นที่มีอาสาสมัครเข้ามาช่วยเหลือ

ในเหตุภัยพิบัติ จากงานศึกษาที่ผ่านมาพบว่า หลังจากสงครามจีน-ญี่ปุ่น ยุติลงในปี พ.ศ. 2488 กิจกรรมอาสาสมัครค่อนข้างซบเซา ยกเว้นในบางเหตุการณ์ เช่น ในช่วงต้นทศวรรษ 1960 หรือในช่วงปี พ.ศ. 2503 เริ่มมีสำนักงานอาสาสมัครอิสระก่อตั้งขึ้น เช่น ศูนย์การปฏิบัติงานอาสาสมัครแห่ง Osaka (the Osaka Voluntary Action Center: OVAC) ถูกจัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2508 เพื่อสนับสนุนและร่วมมือในการทำกิจกรรมอาสาสมัคร ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา กิจกรรมอาสาสมัครเริ่มเติบโตขึ้น ในช่วงทศวรรษถัดมา สภาสังคมสงเคราะห์ท้องถิ่นเริ่มจัดตั้งสำนักงานหรือศูนย์อาสาสมัคร ในปี พ.ศ. 2518 รัฐบาลเริ่มให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ศูนย์อาสาสมัครท้องถิ่น ที่อยู่ภายใต้สังกัดสภาสังคมสงเคราะห์ในช่วงปลายทศวรรษ 1980 เพื่อตอบสนองต่อการขยายตัวของความร่วมมือระหว่างประเทศ ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงขึ้น จำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น การดูแลเด็กที่ไม่มีประสิทธิภาพ และการเสื่อมสภาพของชุมชน กิจกรรมอาสาสมัครจึงเริ่มมีความหลากหลายมากขึ้น และองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่าง ๆ ถูกจัดตั้งขึ้น เช่น การประชุมเครือข่ายญี่ปุ่น (Japan Networkers' Conference: JNC) ถูกจัดขึ้นในปี พ.ศ. 2532 และเป็นครั้งแรกในเวทีการประชุมระดับชาติที่องค์กรภาคประชาชนแสดงจุดยืนว่าต้องการที่จะสร้างความแตกต่างผ่านกิจกรรมอาสาสมัครเพื่อให้งานอาสาสมัครพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น (Imada, 2010)

อย่างไรก็ดี ในอดีตมักจะพบว่า อาสาสมัครเข้ามามีส่วนร่วมในการบรรเทาภัยพิบัติเป็นครั้ง ๆ ไปเมื่อเกิดเหตุการณ์มากกว่าที่จะทำงานอย่างต่อเนื่อง เช่น แผ่นดินไหวที่ภูมิภาค Kanto ปี พ.ศ. 2466 แผ่นดินไหวที่จังหวัด Fukui ปี พ.ศ. 2491 เหตุการณ์ไต้ฝุ่นที่ Ise Bay ปี พ.ศ. 2502 และภัยพิบัติจากกรวดและ

ถ้ำภูเขาไฟ (Pyroclastic flow) เนื่องจากการปะทุของภูเขาไฟ Fugen จังหวัด Nagasaki ในปี พ.ศ. 2534 แต่เมื่อเหตุภัยพิบัติสิ้นสุดลง อาสาสมัครก็จะแยกย้ายกันไป กิจกรรมอาสาสมัครในช่วงเวลาปกติจึงพบได้ไม่มากนักในอดีต อย่างที่ Dynes และ Quarantelli (1968) กล่าวว่า ในอดีตที่ผ่านมา อาสาสมัครที่ทำงานในองค์กรฉุกเฉิน จะกลับสู่ชีวิตปกติทันทีที่สถานการณ์ช่วงเวลาวิกฤตหรือเหตุฉุกเฉินสิ้นสุดลง ดังนั้น การทำกิจกรรมบรรเทาภัยของอาสาสมัครอย่างต่อเนื่องจึงเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ยากในสมัยนั้น

จากข้อมูลข้างต้น จะเห็นได้ว่า การตื่นตัวในการทำงานอาสาสมัครในสังคมญี่ปุ่น มิได้เป็นเรื่องใหม่ หรือเพิ่งเริ่มต้นขึ้นเมื่อได้เกิดแผ่นดินไหวที่เมือง Kobe ในวันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2538 หากแต่ชาวญี่ปุ่นบางส่วนได้คลุกคลีและคุ้นเคยกับงานอาสาสมัครมาตั้งแต่ครั้งอดีต พวกเขามีส่วนเกี่ยวข้องในการสนับสนุนช่วยเหลือชุมชนผ่านกิจกรรมอาสาสมัครมาเป็นเวลาหลายปี เช่น เข้าร่วมกิจกรรมของชมรมหรือสมาคมต่าง ๆ ในชุมชนละแวกบ้านของพวกเขา หรือเป็นสมาชิกหน่วยดับเพลิงอาสาสมัคร

แม้การมีส่วนร่วมของอาสาสมัครในเหตุภัยพิบัติในประเทศญี่ปุ่น จะไม่ได้เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในเหตุแผ่นดินไหว Kobe แต่การมีส่วนร่วมของอาสาสมัครจำนวนมากถึงกว่าล้านคนในญี่ปุ่นเช่นที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์แผ่นดินไหว Kobe นี้ ยังไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน การรับมือเหตุภัยพิบัติที่ Kobe ได้เปลี่ยนภาพลักษณ์ของงานอาสาสมัคร จากบทบาทที่ไม่เด่นชัด ไม่มีความสำคัญ และไม่เป็นที่สังเกต กลายเป็นกิจกรรมที่ใคร ๆ ต่างให้ความสนใจ และต้องการที่จะเข้ามามีส่วนร่วม รวมถึงทำให้งานอาสาสมัครซึ่งเคยเป็นเรื่องไกลตัวและไม่ได้รับความสนใจมากนัก

กลายเป็นสิ่งซึ่งคนธรรมดาทั่วไปสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างง่ายดาย (Avenell, 2012) ในเวลาเดียวกัน การมีส่วนร่วมของอาสาสมัครจำนวนมากต่อเหตุภัยพิบัติ Kobe ทำให้รัฐบาลและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง มองเห็นถึงความสำคัญของการจัดการอาสาสมัครภายหลังเหตุการณ์ภัยพิบัติ และปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานของอาสาสมัคร ที่ในบางครั้งสร้างความกังวลและเพิ่มภาระในการทำงานแก่เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ที่เกิดเหตุภัยพิบัติและบริเวณรอบ ๆ เจ้าหน้าที่ต่างพากันกังวลว่า อาสาสมัครบางคนจะกลายเป็นอาสาสมัครที่สร้างปัญหาต่อการทำงาน โดยอาจจะได้รับอันตรายจากการเข้าไปปฏิบัติงานในเขตอันตราย เช่น ในบริเวณที่เต็มไปด้วยซากปรักหักพังจากตึกหรืออาคารบ้านเรือนที่พังทลาย และบางครั้งอาสาสมัครอาจจะเปียกเปียน อุปกรณ์หรือของใช้ที่จัดเตรียมไว้เพื่อช่วยเหลือเหยื่อผู้ประสบภัย (McMorran, 2017)

อย่างไรก็ดี เหตุการณ์แผ่นดินไหว Kobe ทำให้ประชาชนจำนวนมากตระหนักถึงบทบาทที่สำคัญของอาสาสมัคร และส่งผลกระทบอย่างมากต่อมุมมองเกี่ยวกับอาสาสมัครในสังคมญี่ปุ่น อีกทั้งยังนำไปสู่การเพิ่มความชอบธรรมแก่ภาคประชาสังคมในการทำงาน โดยประสานความร่วมมือกับรัฐบาลเพิ่มมากขึ้น Masaaki Honma and Masayuki Deguchi เรียกปรากฏการณ์นี้ว่า การปฏิวัติอาสาสมัคร (Volunteer Revolution) การปฏิวัตินี้ นำไปสู่การประกาศใช้กฎหมายส่งเสริมองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร (Non Profit Organizations) ในปี พ.ศ. 2541 เพื่อที่จะส่งเสริมกิจกรรมอาสาสมัครและภาคประชาสังคม กฎหมายนี้สามารถผ่านความเห็นชอบของสภานิติบัญญัติด้วยคะแนนเสียงเป็นเอกฉันท์ ซึ่งกฎหมายนี้มีความสำคัญต่อองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรในญี่ปุ่น

ในการลดข้อกำหนดบางประการในการปฏิบัติงานของภาคเอกชน และอาสาสมัคร กฎหมายนี้ทำให้องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร และภาคประชาสังคมมีอิสระจากการควบคุมของระบบราชการ อย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน และนำไปสู่การเกิดขึ้นของกลุ่ม ประชาสังคมใหม่กว่าพันกลุ่ม และทำกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์อย่างแข็งขันในหลากหลายสาขา

จากประสบการณ์จากเหตุแผ่นดินไหว Kobe ครั้งนั้น รัฐบาลญี่ปุ่นได้เรียนรู้ว่า อาสาสมัครมีบทบาทสำคัญในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบเหตุภัยพิบัติ และจำเป็นที่จะต้องมีความต้องการจัดการอาสาสมัครอย่างมีประสิทธิภาพ ระเบียบราชการที่จุกจิกเกินไป และการขาดการร่วมมือประสานงานอย่างมีประสิทธิภาพ ระหว่างเจ้าหน้าที่กับอาสาสมัคร หรือหน่วยงานฉุกเฉินอื่น ๆ ทำให้ การช่วยเหลือในเหตุแผ่นดินไหว Kobe เป็นไปอย่างล่าช้า (Edgington, 2010 และ Avenell, 2012) นอกจากนี้ รัฐบาลญี่ปุ่น ยังเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงสำคัญเพื่อให้องค์การสหประชาชาติ ประกาศให้ปี พ.ศ. 2544 เป็นปีอาสาสมัครสากล ในปีนั้น ชาวญี่ปุ่น กว่า 32 ล้านคน เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานอาสาสมัคร ซึ่งเพิ่มขึ้นจากเมื่อ 10 ปีก่อน ซึ่งมีจำนวนผู้ที่สนใจทำงาน อาสาสมัครเพียงแค่ประมาณ 4 ล้านคนเท่านั้น (Haddad, 2007) กล่าวอีกนัยหนึ่ง ในขณะที่การรับมือเหตุภัยพิบัติที่ Kobe ทำให้งาน อาสาสมัครในญี่ปุ่นกลายเป็นเรื่องที่ได้ได้รับความสนใจจากคนทั่วไป แสดงให้เห็นถึงศักยภาพและบทบาทที่สำคัญของอาสาสมัคร ในเหตุภัยพิบัติ แต่ในขณะเดียวกัน ประสบการณ์จากเหตุแผ่นดินไหว Kobe ก็จุดประกายให้เห็นถึงปัญหาและความจำเป็นในการบริหารจัดการอาสาสมัครอย่างรอบคอบ

แม้เป็นเวลาผ่านไปกว่ายี่สิบปีแล้วหลังจากเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งใหญ่ Hanshin-Awaji หรือแผ่นดินไหว Kobe ในปี พ.ศ. 2538 ซึ่งเป็นปีที่ได้รับการพูดถึงว่าเป็นปีแห่งการเริ่มต้นของกิจกรรมอาสาสมัครในญี่ปุ่น ผลจากการมีส่วนร่วมและบทบาทของอาสาสมัครในครั้งนั้น ทำให้ในเวลาต่อมาได้มีการสร้างเครือข่ายอาสาสมัครทั่วประเทศ เช่น เครือข่ายภัยพิบัติแผ่นดินไหวแห่งชาติ (The National Earthquake Disaster Network) ซึ่งถูกจัดตั้งขึ้นในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2540 ประกอบไปด้วย กลุ่มสมาชิกอาสาสมัครทั่วประเทศอย่างน้อย 12 กลุ่ม และเครือข่ายบรรเทาภัยพิบัติแห่งญี่ปุ่น (Japan Disaster Relief Network: J-net) ถูกจัดตั้งขึ้นในเดือนมกราคม พ.ศ. 2543 ประกอบไปด้วยสมาชิกกว่า 20 กลุ่มทั่วประเทศ (Suzuki, 2006)

กิจกรรมอาสาสมัครภัยพิบัติในญี่ปุ่นที่เกิดขึ้นค่อย ๆ เพิ่มพูนประสบการณ์ในการให้ความช่วยเหลือในเหตุภัยพิบัติต่าง ๆ แก่อาสาสมัครชาวญี่ปุ่น ช่วงระหว่างยี่สิบปีหลังจากเกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ Hanshin-Awaji นั้น มีจำนวนภัยพิบัติเกิดขึ้นมากมายในประเทศญี่ปุ่น อาสาสมัครเริ่มแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน และช่วยกันจัดตั้งศูนย์อาสาสมัครในพื้นที่ที่เกิดเหตุภัยพิบัติโดยทันทีหลังจากเกิดเหตุภัยพิบัติต่าง ๆ เช่น เหตุอุทกภัยครั้งใหญ่หลังจากเกิดฝนตกหนักในเมือง Tokai ปี พ.ศ. 2543 การปะทุของภูเขา Usu ในเกาะ Hokkaido ปี พ.ศ. 2543 และแผ่นดินไหวในตอนเหนือของจังหวัด Miyagi ในปี พ.ศ. 2546 เป็นต้น และ ในปี พ.ศ. 2547 เมื่อเกิดเหตุน้ำท่วมหนักในหลาย ๆ พื้นที่ของประเทศญี่ปุ่น ได้มีการจัดตั้งศูนย์อาสาสมัครภัยพิบัติขึ้นในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ และมีอาสาสมัครจำนวนมากเข้าร่วมเพื่อช่วยเหลือในกิจกรรมบรรเทาภัยพิบัติในเมืองต่าง ๆ ตามรายงานของ Fire and Disaster

Management Agency (FDMA) จำนวนของอาสาสมัครที่เข้าร่วมในกิจกรรมบรรเทาภัยพิบัติมีประมาณ 45,000 คนในจังหวัด Niigata ในช่วงที่มีฝนตกหนัก และศูนย์อาสาสมัครจำนวน 5 ศูนย์ ได้ถูกจัดตั้งขึ้น ภายใต้การนำของสภาสังคมสงเคราะห์ นอกจากนี้อาสาสมัครประมาณ 58,000 คน เข้าร่วมช่วยเหลือในเหตุการณ์ฝนตกหนักที่จังหวัด Fukui และอาสาสมัครประมาณ 22,000 คน ร่วมกิจกรรมให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยที่จังหวัด Hyogo ในช่วงเกิดเหตุพายุดีเปรสชันหมายเลข 23 จากตัวเลขจำนวนอาสาสมัครเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความต้องการของประชาชนชาวญี่ปุ่นที่เพิ่มสูงขึ้นในการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมบรรเทาภัยพิบัติ เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบภัย และมีความพยายามที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมโดยทันทีที่เกิดเหตุโดยผ่านองค์กรเครือข่ายอาสาสมัครต่าง ๆ ที่สร้างขึ้น หนึ่งในตัวอย่างที่เป็นต้นแบบขององค์กรเครือข่ายอาสาสมัครในญี่ปุ่น คือ Nishinomiya Volunteer Network และทุกวันนี้การมีส่วนร่วมของอาสาสมัครในการบรรเทาเหตุแผ่นดินไหวก็ไม่ใช่ว่าจะเรื่องน่าแปลกประหลาดใจอีกต่อไป

ที่มา: Reuters

พัฒนาการของอาสาศัมครในญี่ปุ่นมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดอีกครั้ง เมื่อเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติครั้งใหญ่ในวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2554 ทางภาคตะวันออกของประเทศญี่ปุ่น มีการปรับนโยบายรัฐเกี่ยวกับอาสาศัมครซึ่งเห็นได้อย่างชัดเจนภายในไม่กี่วันหลังเกิดเหตุภัยพิบัติในวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2554 ภาครัฐได้จัดตั้งหน่วยงานกลางเพื่อดูแลจัดการงานอาสาศัมครขึ้นมาเป็นการเฉพาะ จากประสบการณ์ที่ผ่านมาทำให้ครั้งนี้ภาครัฐพยายามที่จะหาวิธีที่จะจัดการกับจำนวนอาสาศัมครที่หลั่งไหลเข้ามาซึ่งที่เกิดเหตุเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยอย่างมีประสิทธิภาพอย่างไรก็ดี จำนวนของอาสาศัมครในครั้งนี้ มีจำนวนไม่มากนักเมื่อเทียบกับครั้งเมื่อเกิดเหตุแผ่นดินไหว Kobe หนังสือพิมพ์ Asahi ของญี่ปุ่น เปิดเผยเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2554 ว่าจำนวนอาสาศัมครในช่วงเกิดเหตุแผ่นดินไหวในภูมิภาค Tohoku มีประมาณ 370,000 คน ในขณะที่ตอนเกิดเหตุแผ่นดินไหว Kobe เมื่อปี พ.ศ. 2538 นั้น มีอาสาศัมครมากกว่า 1,117,000 คน ส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจากเหตุภัยพิบัติแผ่นดินไหวและสึนามิในภูมิภาค Tohoku ก่อให้เกิดความเสียหายที่รุนแรง กินบริเวณกว้าง ถนน ทางรถไฟ ท่าเรือ ได้รับความเสียหายอย่างหนัก รถไฟไม่สามารถให้บริการได้ ทางหลวงต่าง ๆ ถูกปิดทำให้การเดินทางเข้าไปยังที่เกิดเหตุเพื่อให้ความช่วยเหลือเป็นไปอย่างยากลำบาก อีกทั้งยังมีเหตุรั่วไหลของกัมมันตภาพรังสีเป็นวงกว้างจากโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ที่จังหวัด Fukushima อย่างไรก็ตาม การประเมินจำนวนอาสาศัมครนี้ ไม่ได้รวมถึงคนท้องถิ่น และไม่ได้รวมการช่วยเหลือจากกลุ่มองค์กรศาสนาที่ทำงานเป็นอาสาศัมครอยู่ในพื้นที่ประสบเหตุภัยพิบัติ (Fisker-Neilson, 2012) นอกจากนี้ เหตุการณ์ภัยพิบัติครั้งใหญ่ในครั้งนี้ ยังแสดงให้เห็นว่าความสามารถของชุมชนในการ

ป้องกันและรับมือภัยพิบัติลดลง เนื่องจากจำนวนครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากแผ่นดินไหว สึนามิ และนิวเคลียร์มีเป็นจำนวนมาก อีกทั้ง จำนวนผู้สูงอายุซึ่งอาศัยอยู่โดยลำพังมีมากขึ้น จึงยิ่งทำให้บทบาทของอาสาสมัครมีความจำเป็นมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ดี เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ยังคงกังวลว่า คลื่นอาสาสมัครที่เข้ามายังพื้นที่ที่ค่อนข้างมีความอันตรายสูง อาจจะทำให้สถานการณ์เลวร้ายลงไปอีก ซึ่งจะเป็นการเพิ่มภาระให้กับผู้เกี่ยวข้องซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในที่เกิดเหตุ นอกจากนั้น ยังมีความกังวลในเรื่องความปลอดภัยและสุขภาพของอาสาสมัครในการทำงานในเขตภัยพิบัติ เช่น อันตรายจากโคลน แก้ว น้ำมัน และสารพิษต่าง ๆ ยังไม่รวมถึงอันตรายที่มองไม่เห็นจากสารกัมมันตรังสี ในจังหวัด Fukushima อาสาสมัครจำนวนหนึ่งซึ่งได้รับการเตือนถึงอันตรายเหล่านี้ ถอนตัวจากการเข้าไปทำงานยังจุดเกิดเหตุที่อันตราย และอาสาสมัครบางส่วนไม่ได้รับอนุญาตให้ทำงาน โดยปราศจากการประสานงานกับองค์กรที่ดูแลและจัดการเรื่องภัยพิบัติ ซึ่งทำงานอยู่ในพื้นที่ เพื่อป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นทั้งต่อตัวอาสาสมัครเอง และผู้ประสบเหตุภัยพิบัติ (McMorran, 2017)

แม้จะมีความกังวลในเรื่องของอันตรายที่อาจเกิดขึ้นแต่หลาย ๆ หน่วยงานก็ปฏิเสธไม่ได้ถึงบทบาทที่จำเป็นของอาสาสมัครในการช่วยแบ่งเบาภาระหน้าที่ และช่วยเหลือผู้ประสบเหตุภัยพิบัติได้อย่างทันที่ ภาครัฐจึงเข้ามามีส่วนร่วมในการประสานงานกับอาสาสมัครอย่างรวดเร็ว วันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2554 นายกรัฐมนตรี Kan Naoto ได้ติดต่อนัดหมายอาสาสมัครภัยพิบัติและผู้อำนวยความสะดวกสำนักงานประสานงานอาสาสมัคร สังกัดสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี (Cabinet Secretariat's Volunteer

Coordination Office: VCO) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ตั้งขึ้นมาใหม่ เพื่อพูดคุยในการร่วมกันช่วยเหลือผู้ประสบภัยอย่างเร่งด่วนและมีประสิทธิภาพมากที่สุด สิบวันหลังจากนั้น สำนักงานประสานงานอาสาสมัคร หรือ VCO เปิดตัวเว็บไซต์ Tasukeai Japan ซึ่งเป็นเว็บไซต์ที่รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือในเหตุแผ่นดินไหวใหญ่ทางตะวันออกของญี่ปุ่น (หรือที่เรียกกันว่าแผ่นดินไหว 3.11) เพื่อที่จะเชื่อมโยงผู้ที่สนใจจะเป็นอาสาสมัคร (would-be volunteers) กับผู้ประสานงานอาสาสมัคร (volunteer coordinators: VCs)

ที่มา: www.harryjokerwizard.wordpress.com

ในบางกรณีเว็บไซต์ Tasukeai Japan สามารถสร้างความร่วมมือระหว่างผู้ประสานงานอาสาสมัคร เช่น จัดให้มีผู้ประสานงานอาสาสมัครในเมืองต่าง ๆ เช่น Tokyo เพื่อที่จะส่งอาสาสมัครไปยังผู้ประสานงานอาสาสมัครในพื้นที่ที่เกิดเหตุภัยพิบัติ เช่น

กลุ่มเยาวชนเพื่อ 3.11 ก่อนที่จะส่งตัวพวกเขาไปยังพื้นที่ที่เกิดเหตุภัยพิบัติ เช่น เมือง Ishinomaki จังหวัด Miyagi ผู้ประสานงานอาสาสมัครจะจัดการแนะแนวหรือปฐมนิเทศ และอบรมด้านความปลอดภัยให้แก่ผู้สนใจงานอาสาสมัคร จากนั้นจึงส่งพวกเขามาทำงานร่วมกันกับโครงการที่นี้ ณ ตอนนี (The Here Now) ของ Peace boat ซึ่งอาสาสมัครจะทำงานและพักอาศัยในพื้นที่เป็นเวลาประมาณ 1 สัปดาห์ กับชาวบ้านในพื้นที่เพื่อที่จะหลายกำแพงและสร้างความคุ้นเคยระหว่างผู้ประสบภัยกับอาสาสมัครและเจ้าหน้าที่ที่ทำงานอยู่ในพื้นที่ อีกตัวอย่างหนึ่งคือ โครงการรถโดยสารอาสา Tohoku ของมหาวิทยาลัย Kobe ซึ่งริเริ่มโครงการในเดือนเมษายน พ.ศ. 2554 ได้จัดส่งอาสาสมัครไปร่วมโครงการที่จัดโดย Tono Magokoro Net นักศึกษาอาสาสมัครที่เข้าร่วมโครงการจะเริ่มการทำงานจากไปช่วยเป็นแรงงานในการเก็บขยะ หลังจากนั้นก็จะเปลี่ยนหน้าที่ไปทำงานด้านการบริการ หรือเรียกว่างานดูแลด้วยหัวใจ (kokoro no kea) เช่น จัดหาอ่างล้างเท้าและทำงานฝีมือร่วมกับผู้อพยพจากภัยพิบัติ เป็นต้น

นอกจากนั้น ในยุคปัจจุบันจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเหตุภัยพิบัติ 3.11 ได้สร้างปรากฏการณ์ทางดิจิทัลแก่แนวคิดอาสาสมัคร ผ่านเว็บไซต์ เว็บบล็อกส่วนตัว และสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์โครงการรถโดยสารอาสา Tohoku ของมหาวิทยาลัย Kobe เว็บไซต์ของโครงการ Voices from the Ground ขององค์กร Peace Boat และเว็บไซต์ Tasukeai Japan และฐานข้อมูลออนไลน์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนข้อมูลต่าง ๆ เช่น แผนที่ รูปภาพ คลิปวิดีโอ คลิปเสียง เรื่องราวของผู้รอดชีวิต และกิจกรรมอาสาสมัคร มีการเปิดเว็บไซต์ของเครือข่ายอาสาสมัคร และเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับงานอาสาสมัคร

ผ่านอินเทอร์เน็ต และสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ ทำให้การทำงานของศูนย์อาสาสมัครพัฒนาและแพร่หลายไปจากเดิมมาก เว็บไซต์เหล่านี้ยังเตือนผู้เยี่ยมชมเว็บไซต์ และผู้ที่ต้องการจะมาทำงานอาสาสมัครถึงอันตรายที่พวกเขาอาจต้องเผชิญ และให้ข้อมูลในเรื่องการเตรียมตัวก่อนมาทำงานอาสาสมัคร เช่น อาสาสมัครจำเป็นต้องมีประกันภัยอาสาสมัคร และอุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น หน้ากาก ถุงมือ กางเกงขายาว เสื้อแขนยาว หมวก หมวกนิรภัย ผ้าเช็ดตัว รองเท้าบูทยาว หรือรองเท้านิรภัย ขึ้นอยู่กับสถานที่ที่จะไป เป็นต้น

ผู้ประสานงานอาสาสมัครจะช่วยดูแลอำนวยความสะดวกให้กับอาสาสมัคร โดยดูแลให้คำแนะนำในเรื่องการเดินทาง ที่พักอาศัย อาหาร และเรื่องที่เป็นอื่น ๆ และช่วยจัดหางานหรือกิจกรรมอาสาสมัครที่เหมาะสมกับความสามารถและมีความจำเป็นต่อพื้นที่เกิดเหตุในขณะนั้น ผู้ที่เข้าไปเยี่ยมชมเว็บไซต์ Tasukeai Japan จะได้ทราบถึงคำบรรยายคร่าว ๆ เกี่ยวกับโอกาสการทำงานอาสาสมัครในบริเวณรอบ ๆ พื้นที่เกิดเหตุ และยังสามารถเปิดลิงค์ไปยังศูนย์ประสานงานอาสาสมัครที่รับผิดชอบในแต่ละโครงการ หากต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ข้อมูลต่าง ๆ รวมถึงวันออกเดินทาง สถานที่นัดหมาย ประเภทของที่พักอาศัยที่ว่าง ลักษณะงานที่ต้องทำเวลา และสถานที่ร่วมกิจกรรม รวมถึงจัดปฐมนิเทศก่อนออกเดินทาง และค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการมีส่วนร่วมในงานอาสาสมัคร

เหตุภัยพิบัติ 3.11 ยังทำให้ได้เห็นถึงพัฒนาการของอาสาสมัครในประเทศญี่ปุ่นในการทำงานร่วมกัน การประสานงานและความร่วมมือ ผู้ประสานงานอาสาสมัครในพื้นที่ต่าง ๆ รวมถึงองค์การที่มีประสบการณ์ด้านการจัดการภัยพิบัติมากกว่า 10 ปี เช่น สภาสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ (Zenshakyō) องค์การ Peace Boat และองค์การไม่แสวงหาผลกำไรที่จัดตั้งขึ้นหลังเกิดเหตุภัยพิบัติ

วันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2554 ไม่นาน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นองค์กร
เพื่อการประสานงานอาสาสมัครในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น Tono
Magokoro Net องค์กรไม่แสวงหาผลกำไรแห่งเมือง Tono
จังหวัด Iwate เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกลุ่มอาสาสมัครที่เป็นการ
รวมตัวกันของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น กลุ่มเยาวชนเพื่อ
3.11 (Youth for 3.11) และโครงการอาสาสมัคร Tohoku
ของมหาวิทยาลัย Kobe ซึ่งทั้งสองโครงการต้องการที่จะสนับสนุน
งานอาสาสมัครในกลุ่มเยาวชนและนักศึกษามหาวิทยาลัย

4

บทที่

อาสาสมัครในเหตุการณ์ภัยพิบัติภูมิภาค Tohoku: บทบาทและการมีส่วนร่วม ของอาสาสมัครในการจัดการขยะ ภายหลังการเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวใหญ่ ทางฝั่งตะวันออกของประเทศญี่ปุ่นในปี พ.ศ. 2554

เหตุการณ์ภัยพิบัติครั้งใหญ่ที่เกิดขึ้นทางภาคตะวันออกของประเทศญี่ปุ่นเมื่อวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2554 ได้คร่าชีวิตผู้คนกว่า 20,000 คน ทำลายตึกรามบ้านช่อง อาคารต่าง ๆ เป็นแสน ๆ แห่ง และประชาชนกว่าล้านคนต้องอพยพลี้ภัยไปพักพิงยังสถานหลบภัยชั่วคราวทั้งระยะสั้นและระยะยาว (National Agency, 2015) เพื่อรับมือกับเหตุการณ์ภัยพิบัติครั้งใหญ่ที่เกิดขึ้นนี้ สภากาชาดญี่ปุ่นได้รับเงินช่วยเหลือมากกว่า 457 พันล้านเยน หรือประมาณ 5 พันล้านเหรียญสหรัฐ จากการบริจาคทั้งภายในและภายนอกประเทศ (Japan Red Cross Society, 2015) นอกจากนี้ในช่วง 6 เดือนแรกอาสาสมัครกว่าหนึ่งล้านคน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวญี่ปุ่น ได้เข้าช่วยเหลือในการบรรเทาและฟื้นฟูสาธารณภัยในสามจังหวัดที่ประสบภัยหนักที่สุด คือ Iwate, Miyagi และ Fukushima อาสาสมัครเหล่านี้ช่วยทำหน้าที่ในการจัดเตรียมอาหาร ชุดรื้อกระจายน้ำ ค้นหาสิ่งของของเตือนใจในบ้านที่เต็มไปด้วยโคลน และงานด้านการฟื้นฟูจิตใจและร่างกาย (McMorran, 2017)

หนึ่งในกิจกรรมบรรเทาสาธารณภัยหลังจากช่วยเหลือผู้รอดชีวิต จัดหาอาหาร และที่พักพิง ก็คือ การกำจัดขยะ ขยะที่กล่าวถึงนี้ ไม่ได้มีแค่เศษซากอาคารบ้านเรือนหรือเรือเท่านั้น แต่หมายถึงทุกสิ่ง หรืออะไรก็ตามที่เราเคยมีอยู่ในบ้าน หรือที่ทำงาน ไม่ว่าจะเป็น โต๊ะ รองเท้า กระเป๋า อ่างอาบน้ำ เสื้อผ้า บัตรเครดิต รูปถ่ายครอบครัว สิ่งของต่าง ๆ ซึ่งเป็นของผู้ประสบภัยเหล่านี้ ถูกทิ้งทับถมกันกับเศษซากปรักหักพังต่าง ๆ นอกจากสิ่งของแล้ว ร่างของผู้เสียชีวิตจากภัยพิบัติที่ยังรอการค้นพบในเศษซากตึกอาคาร หรือแม้แต่ต้นไม้ ก็เป็นอีกภารกิจที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง การกำจัดโคลน เศษซากขยะ และซากปรักหักพังจากภัยพิบัติ จึงเป็นกิจกรรมของอาสาสมัครที่เกิดขึ้นบ่อยที่สุดในช่วงหลังจากเกิดเหตุภัยพิบัติครั้งใหญ่

ภาพภายหลังการเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวใหญ่ทางฝั่งตะวันออก
ของประเทศญี่ปุ่นในปี พ.ศ. 2554

ที่มา: Reuters

ภารกิจในการกำจัดเศษซากปรักหักพัง เป็นงานที่ซับซ้อน และจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย เพื่อให้ภารกิจปลอดภัยและเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนน้อยที่สุด ไม่ใช่เพียงแต่การคำนึงถึงการรื้อถอนออกจากพื้นที่เพื่อค้นหา หรือช่วยเหลือผู้ประสบเหตุภัยพิบัติโดยเร่งด่วนเท่านั้น หากแต่ยังต้องพิจารณาถึงการกำจัดซากปรักหักพังให้ถูกวิธี และไม่เกิดผลเสียต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมในระยะยาว หลังจากเหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งใหญ่ที่ Kobe ในปี พ.ศ. 2538 กระทรวงสาธารณสุข แรงงาน และสวัสดิการของญี่ปุ่น ได้จัดทำแนวทางการกำจัดขยะของเสียจากภัยพิบัติ (Guidelines on Disaster Waste Disposition Management) ขึ้นในปี พ.ศ. 2541 แต่เหตุการณ์แผ่นดินไหวและสึนามิในทางตะวันออกของญี่ปุ่นในปี พ.ศ. 2554 ก่อให้เกิดขยะกว่า 20 ล้านตันตามชายฝั่ง นอกจากนี้ สึนามิยังนำทรายและสิ่งสกปรกกว่า 13-28 ล้านตันสู่พื้นดิน ในจำนวนทรายและสิ่งสกปรกกว่า 10 ล้านตันต้องถูกกำจัดออกไป จึงทำให้ความเสียหายจากเหตุแผ่นดินไหวทางตะวันออกรุนแรงกว่าที่แนวทางในปี พ.ศ. 2541 ได้คาดการณ์ไว้ จำนวนขยะแคในจังหวัด Miyagi แห่งเดียวมีมากกว่า 19 เท่าของจำนวนขยะในพื้นที่ในแต่ละปีเสียอีก

การกำจัดขยะเหล่านี้ไม่ใช่เรื่องง่าย ถ้ารัฐบาลฝั่งกลบ หรือเผาขยะเหล่านี้ อาจจะช่วยลดจำนวนขยะได้อย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม กฎระเบียบเรื่องการจัดของเสียในญี่ปุ่นมีความเข้มงวดมาก การกำจัดขยะต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบถึงวิธีการที่ปลอดภัยและมีประสิทธิภาพเสียก่อน จึงจะได้รับอนุญาตให้มีการกำจัดขยะภัยพิบัติเหล่านี้ อย่างไรก็ตาม ในสถานการณ์ฉุกเฉิน เช่น เมื่อมีภัยพิบัติครั้งใหญ่เช่นนี้

รัฐบาลจำเป็นต้องมีมาตรการฉุกเฉิน และต้องทำงานร่วมกับหลาย ๆ ฝ่าย กระทรวงสิ่งแวดล้อมของญี่ปุ่นได้เก็บข้อมูลเกี่ยวกับขยะโดยทันทีหลังจากเกิดเหตุแผ่นดินไหว และเริ่มประสานงานกับรัฐบาลท้องถิ่นในพื้นที่ ซึ่งไม่ได้มีความเสียหายรุนแรงมากนัก เพื่อให้ความช่วยเหลือในการกำจัดเศษซากจากภัยพิบัติ ขยะภัยพิบัติถูกเก็บรวบรวมไว้ในที่ที่ทางรัฐบาลท้องถิ่นจัดเตรียมไว้ ขยะเหล่านั้นจะถูกแยกประเภทว่าจะกำจัดหรือเก็บไว้ต่อไป

รัฐบาลญี่ปุ่นออกมาตรการในการกำจัดขยะฉุกเฉิน โดยกระทรวงสิ่งแวดล้อมออกแผนแม่บทโดยเฉพาะสำหรับการจัดการขยะภัยพิบัติจากเหตุแผ่นดินไหวทางตะวันออกของญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2554 โดยแผนแม่บทนี้ได้กำหนดมาตรการและกระบวนการในการดูแลกำจัดขยะภัยพิบัติ การจัดการเศษซากอาคาร รถยนต์ เรือ และทรัพย์สินอื่น ๆ รวมถึงมาตรการทางการเงินที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนให้การกำจัดขยะเป็นไปด้วยความเรียบร้อย วิธีการจัดการ และกรอบเวลาการทำงาน รัฐบาลท้องถิ่นจะวางแผนตามแนวทางที่กำหนดไว้นี้ แม้แนวทางเหล่านี้ไม่ได้มีผลผูกมัดทางกฎหมาย แต่แนวทางนี้ก็ได้อธิบายถึงแนวทางและมาตรการที่จำเป็นแก่รัฐบาลท้องถิ่นในเรื่องการกำจัดขยะ

ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2554 รัฐบาลญี่ปุ่นออกพระราชบัญญัติการจัดการของเสียภัยพิบัติแบบเบ็ดเสร็จ (Comprehensive Disaster Waste Management Act) เพื่อที่จะจัดการกับปัญหาขยะอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้น พระราชบัญญัตินี้ยังให้อำนาจรัฐบาลกลางในการเรียกร้องให้รัฐบาลท้องถิ่นที่อยู่นอกเขตภัยพิบัติช่วยแบ่งเบาภาระขยะจากพื้นที่ที่เกิดเหตุภัยพิบัติ โดยรับขยะและจัดการกำจัดของเสียจากภัยพิบัติโดยใช้งบประมาณ

จากรัฐบาลกลาง ภายใต้พระราชบัญญัตินี้ รัฐบาลกลางจะเข้ามาดูแลเรื่องการจัดระเบียบแทนรัฐบาลท้องถิ่น และให้การสนับสนุนงบประมาณทางการเงินในการกำจัดขยะแก่รัฐบาลท้องถิ่น เนื่องจากปริมาณขยะมีมากกว่าที่รัฐบาลท้องถิ่นที่เผชิญเหตุภัยพิบัติจะจัดการได้โดยลำพัง ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นในตอนเกิดเหตุภัยพิบัติในระยะแรก คือ ขยะภัยพิบัติไม่ได้รับการจัดการในเวลาอันรวดเร็ว เนื่องจากมีรัฐบาลท้องถิ่นที่อยู่นอกเขตพื้นที่ได้รับผลกระทบจากเหตุภัยพิบัติครั้งใหญ่เพียงไม่กี่แห่งที่เต็มใจหรือสมัครใจที่จะรับขยะเหล่านี้ไปจัดการ คนในชุมชนที่พักอาศัยนอกเขตภัยพิบัติต่างกลัวและกังวลว่าขยะและของเสียจากภัยพิบัติเหล่านี้จะมีสารกัมมันตภาพรังสีเกินกว่าปกติ ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพของพวกเขา ดังนั้น จึงคัดค้านไม่ให้รัฐบาลท้องถิ่นรับขยะเข้ามายังชุมชนของตน

แม้จะผ่านไปหนึ่งปีหลังจากเกิดเหตุภัยพิบัติครั้งใหญ่จากการสำรวจเมื่อต้นเดือนมีนาคม พ.ศ. 2555 พบว่า ขยะเพียง 6% ของจำนวนขยะกว่า 23 ล้านตันเท่านั้น ที่ได้รับการจัดการ ดังนั้น รัฐบาลกลางจึงตัดสินใจที่จะใช้อำนาจจากพระราชบัญญัติการจัดการของเสียภัยพิบัติแบบเบ็ดเสร็จ มาช่วยจัดการปัญหาการจัดขยะให้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยในวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2555 นายกรัฐมนตรี Yoshihiko Noda ส่งจดหมายไปยังรัฐบาลท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อร้องขอให้ จังหวัด และเมืองใหญ่ ๆ ที่ยังไม่ได้รับขยะจากภัยพิบัติ ให้ช่วยรับขยะเหล่านี้ไปช่วยจัดการ โดยรัฐบาลกลางจะช่วยสนับสนุนเรื่องงบประมาณ จากรายงานของกระทรวงสิ่งแวดล้อม จังหวัด Iwate และ Miyagi ขอร้องให้ รัฐบาลท้องถิ่นอื่น ๆ ช่วยร่วมมือในการกำจัดขยะส่วนหนึ่งหรือประมาณ 0.69 ล้านตัน จากรายงานจนถึงเดือนมีนาคม

พ.ศ. 2556 พบว่ามีรัฐบาลท้องถิ่นจาก 15 จังหวัด ที่ตอบรับและช่วยกำจัดขยะไปแล้วกว่า 0.25 ล้านตัน

นอกจาก ตัวแสดงหลักซึ่งคือภาครัฐ ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการกับขยะจากภัยพิบัติเหล่านี้แล้ว ตัวแสดงอื่น ๆ เช่น องค์กรระหว่างประเทศ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม รวมถึงอาสาสมัคร ยังมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือภาครัฐในการกำจัดขยะจากภัยพิบัติในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนทางการเงิน การส่งผู้เชี่ยวชาญ หรืออุปกรณ์เครื่องมือต่าง ๆ มาช่วยในการกำจัดขยะและซากปรักหักพัง หรือการลงมือลงแรงช่วยขนย้ายเศษซากปรักหักพังด้วยตนเอง ยกตัวอย่างเช่นผู้เชี่ยวชาญด้านการกำจัดเศษซากปรักหักพังจากสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Program: UNDP) ร่วมมือกับอาสาสมัครที่มีประสบการณ์ด้านการกำจัดขยะและเศษซากปรักหักพัง ทำการประเมินโครงสร้างอาคารทั้งราชการและเอกชนที่ได้รับความเสียหายจากเหตุการณ์แผ่นดินไหว กิจกรรมนี้เป็นสิ่งสำคัญมากเพื่อที่จะมั่นใจได้ว่า การกำจัดขยะและเศษซากปรักหักพังต่าง ๆ จะไม่สร้างความเสียหายเพิ่มเติมให้กับพื้นที่ประสบภัย และเพื่อให้สิ่งแวดล้อมทางกายภาพได้รับการฟื้นฟูอย่างรวดเร็ว เพื่อที่จะเตรียมพื้นที่ให้พร้อมสำหรับสร้างบ้านเรือนและอาคารสาธารณะที่เสียหายจากเหตุแผ่นดินไหวและสึนามิต่อไป

อาสาสมัครที่เป็นสมาชิกขององค์กรสหประชาชาติ จะได้รับการฝึกอบรม เกี่ยวกับวิธีการรื้อถอนทำลายซากปรักหักพังจากผู้เชี่ยวชาญจากสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ โดยผ่านการอบรมทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติ ถึงวิธีการที่ถูกต้องและปลอดภัยในการรื้อถอนบ้านเรือนที่ได้รับความเสียหายจากภัยพิบัติ

อาสาสมัครที่เป็นสมาชิกขององค์กรสหประชาชาติยังได้รับการอบรมทางเทคนิคในเรื่องการใช้เครื่องมือ เครื่องจักร เพื่อจัดการกับซากอาคารบ้านเรือนที่พังทลาย และเพื่อให้อาสาสมัครเหล่านี้สามารถใช้อุปกรณ์เครื่องมือได้อย่างปลอดภัยระหว่างการปฏิบัติการรื้อถอน พวกเขาถูกสอนให้ปฏิบัติตามกฎ Top-to-bottom approach (เช่น การรื้อถอนควรเริ่มจากตำแหน่งบนสุดของโครงสร้าง เช่น เพดาน ลงมาจนจุดต่ำสุด เช่น พื้น) เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงอุบัติเหตุซึ่งอาจเป็นผลมาจากเศษซากสิ่งก่อสร้างด้านบนถล่มลงมา (UNV 2016) อย่างไรก็ตาม แม้จะผ่านการอบรมมาอย่างดี แต่อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นจากการรื้อถอนเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้เสมอ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงได้จัดการอบรม ในเรื่องการปฐมพยาบาลเบื้องต้นในกรณีเกิดเหตุฉุกเฉินให้แก่ผู้มาปฏิบัติงานอาสาสมัคร เพื่อความปลอดภัยในชีวิตของพวกเขาอีกด้วย

นอกจากนั้นแล้ว การคัดเลือกอาสาสมัครเพื่อมาปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเศษซากปรักหักพัง และการรื้อถอนก็เป็นสิ่งจำเป็น เพราะพวกเขาต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญในหลักปฏิบัติ และรู้จักวิธีการใช้เครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อที่จะมั่นใจได้ว่า อาสาสมัครเป็นผู้มีคุณสมบัติเพียงพอต่อการทำงาน เพื่อที่จะสามารถช่วยเหลือด้านเทคนิคได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและตัวอาสาสมัครเองจึงต้องคำนึงถึงเรื่องความปลอดภัยเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อหลีกเลี่ยงการสูญเสียเพิ่มขึ้น อาสาสมัครในชุมชน และอาสาสมัครที่เป็นผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกจึงต้องแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในศาสตร์เกี่ยวกับวิศวกรรมและการรื้อถอน และนำความรู้เหล่านั้นมาดัดแปลงให้เหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่น เพื่อให้การจัดการแผ่นดินไหวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

หลังจากจัดการนำเศษซากปรักหักพังใหญ่ ๆ ออกจากพื้นที่เรียบร้อยแล้ว พวกเศษหิน เศษปูนต่าง ๆ ก็จำเป็นที่จะต้องกำจัดออกไป เพื่อที่จะจัดเตรียมพื้นที่ว่างสำหรับสร้างที่พักพิงชั่วคราวและบ้านหลังใหม่ให้แก่ผู้ประสบภัย ขั้นตอนนี้จำเป็นที่จะต้องใช้การลงมือลงแรงจากผู้คนจำนวนมาก อาสาสมัครจึงมีบทบาทสำคัญในการเข้ามาช่วยเหลือในภารกิจนี้ องค์กรที่ไม่ใช่องค์กรภาครัฐจำนวนมาก เช่น สภากาชาดญี่ปุ่น (the Japanese Red Cross) และองค์กร Peace Boat เสนอความช่วยเหลือที่จำเป็นจำนวนมาก ภายหลังเกิดเหตุภัยพิบัติในการช่วยทำความสะอาด และจัดการกับเศษซากขยะจากภัยพิบัติ เช่นเดียวกับกลุ่มองค์กรอิสระอื่น ๆ และกลุ่มอาสาสมัครต่าง ๆ เช่น กลุ่ม All Hands ทำงานเกี่ยวกับการเก็บกวาดบ้านเรือนและลำคลอง และองค์กรเพื่อสาธารณะประโยชน์ที่ไม่แสวงหาผลกำไรอื่น ๆ ช่วยเหลือในเรื่องการบูรณะซ่อมแซมสิ่งปลูกสร้างให้กลับคืนมาดังเดิม

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเหตุการณ์ภัยพิบัติที่ภูมิภาค Tohoku ในปี พ.ศ. 2554 นั้น เป็นภัยพิบัติครั้งใหญ่ที่สุดครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่น ซึ่งส่งผลกระทบต่อและสร้างความเสียหายเป็นพื้นที่กว้าง การทำงานของเครือข่ายอาสาสมัคร องค์กรที่ไม่ใช่รัฐ องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร และกลุ่มอาสาสมัครอื่น ๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จึงค่อนข้างประสบความสำเร็จลำบากในหลาย ๆ ด้าน และค่อนข้างใช้เวลาในการจัดส่งความช่วยเหลือต่าง ๆ ซึ่งส่วนมากใช้เวลาประมาณ 3-4 อาทิตย์ในการจัดการความช่วยเหลือไปยังพื้นที่ประสบภัย ถึงแม้้องค์กรเครือข่ายอาสาสมัครที่มีประสบการณ์ในการจัดการภัยพิบัติอย่าง Second Harvest และ Peace Boat จะสามารถปฏิบัติภารกิจได้ภายใน 10-14 วัน กลุ่มหรือองค์กรอาสาสมัครอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

กลุ่มที่มาจากพื้นที่อื่น ๆ จะไม่สามารถปฏิบัติภารกิจได้มากนัก รวมถึงภารกิจด้านการกำจัดเศษซากปรักหักพังในพื้นที่เกิดเหตุภัยพิบัติ เนื่องจากความยากลำบากในเรื่องการจัดหาที่พัก และความเป็นอยู่ของอาสาสมัคร

ความสำคัญของการกำจัดเศษซากปรักหักพังและขยะจากภัยพิบัตินั้น ไม่เพียงแต่เพื่อประโยชน์ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม ในการเตรียมพื้นที่สำหรับการสร้างสิ่งปลูกสร้างใหม่เพื่อทดแทนสิ่งปลูกสร้างที่เสียไปอันเนื่องจากผลกระทบของภัยพิบัติ หากแต่ยังส่งผลและมีความจำเป็นในด้านการฟื้นฟูจิตใจของคนในชุมชนอีกด้วย ตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการกำจัดเศษซากขยะและซากปรักหักพังจากภัยพิบัติของอาสาสมัครคือ เมื่ออาสาสมัครหนุ่ม ๆ สาว ๆ จากเครือข่ายอาสาสมัครหนึ่ง ได้รวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือทำความสะอาดบ้าน และขนย้ายขยะและเศษซากปรักหักพังออกจากบริเวณบ้านของผู้ประสบภัย และเมื่อพวกเขาได้ไปพูดคุยกับคนท้องถิ่นเกี่ยวกับการซ่อมแซมบ้านเรือนที่ได้รับความเสียหาย 1 ปีหลังจากเหตุภัยพิบัติ คนท้องถิ่นต่างแสดงความชื่นชมอาสาสมัครที่เข้ามาช่วยทำความสะอาดและกำจัดเศษขยะและซากปรักหักพังออกจากบ้านของเขา และกล่าวว่า ความช่วยเหลือเช่นนี้สำหรับพวกเขาแล้ว น่าดีใจกว่าการที่เขาได้รับการบริจาคเป็นสิ่งของเครื่องใช้เสียอีก

อีกตัวอย่างหนึ่งของความช่วยเหลือของอาสาสมัครในการจัดการขยะ ที่ส่งผลสำคัญต่อด้านจิตใจของผู้ประสบภัย คือ ศูนย์อาสาสมัครเมือง Minamisanriku ตั้งทีม Memory Search (Omoide sagashi-tai) ขึ้น หลังจากเกิดเหตุภัยพิบัติเพียงสองสามอาทิตย์ โดยมีเป้าหมายเพื่อช่วยกันค้นหาสิ่งของที่อาจมีความสำคัญ

ต่อจิตใจ และความทรงจำของผู้คนที่อาศัยในพื้นที่ที่เกิดเหตุภัยพิบัติที่อยู่ใต้ซากเศษหินเศษปูน หรือซากปรักหักพัง ศูนย์หรือกลุ่มอาสาสมัครอื่น ๆ จำนวนมากก็เริ่มปฏิบัติกิจกรรมนี้เช่นเดียวกัน เป้าหมายหลักของกิจกรรมค้นหาสิ่งของ ทำความสะอาด และจัดการขยะและเศษซากปรักหักพัง คือ เพื่อที่จะคืนสิ่งของที่ค้นพบแก่เจ้าของ แม้บางสิ่งจะได้รับความเสียหายแต่ก็ยังส่งผลทางจิตใจอย่างมากต่อผู้ที่ได้สิ่งของของพวกเขาคืน ท่ามกลางเศษซากขยะมหาศาล สิ่งของที่ถูกค้นพบ กลายมาเป็นสัญลักษณ์แห่งความทรงจำ (object of memory) คำว่า Omide ภาษาญี่ปุ่นแปลว่า ความทรงจำ ถูกนำมาใช้บ่อยครั้งในภารกิจค้นหาสิ่งของท่ามกลางเศษซากขยะจำนวนมหาศาลภายหลังจากเกิดเหตุภัยพิบัติ (Fisker-Neilsen, 2012)

การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนก็เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยพิบัติ และแม้แต่การจัดการขยะและเศษซากปรักหักพังจากภัยพิบัติควรต้องคำนึงถึง อย่างไรก็ตาม ในประเทศที่พัฒนาแล้วส่วนใหญ่ แม้แต่ในประเทศญี่ปุ่น การจัดการภัยพิบัติและสถานการณ์ฉุกเฉินมักจะขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจของภาครัฐ ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ และการมีส่วนร่วมของอาสาสมัครที่มีสังกัดภายใต้องค์กรหรือหน่วยงานทางการอย่างมาก เมื่อเวลาผ่านไป บริษัทก่อสร้างและผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องของการจัดการการก่อสร้าง บูรณปฏิสังขรณ์ และ กำจัดเศษซากอาคาร คนในชุมชน อาสาสมัคร และกลุ่มคนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกหรือทำงานกับหน่วยงานหลักเหล่านี้ มักจะถูกมองว่าไร้ความสามารถและถูกมองข้ามไป (Whittaker, McLennan, and Handmer, 2015)

กรณีศึกษา: บทบาทของอาสาสมัครในการจัดการขยะ หลังภัยพิบัติในเมือง Ishinomaki

เหตุการณ์แผ่นดินไหวใหญ่ทางฝั่งตะวันออกของประเทศญี่ปุ่นในปี พ.ศ. 2554 ส่งผลให้ประชาชนกว่า 270,000 คนในญี่ปุ่นต้องไร้ที่อยู่อาศัย เฉพาะเมือง Ishinomaki เพียงแห่งเดียวมียอดผู้เสียชีวิตมากถึง 3,500 คน Ishinomaki เป็นหนึ่งในเมืองใหญ่ในภูมิภาค Tohoku และเป็นเมืองที่ได้รับความเสียหายจากเหตุการณ์สึนามิรุนแรงที่สุด เมื่อเกิดเหตุแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ สิ่งที่เกิดขึ้นและพบเห็นได้ทั่วไปในพื้นที่เกิดเหตุภัยพิบัติคือบ้านเรือนจำนวนมากพังทลาย บ้านหลายหลังพังจนไม่สามารถอยู่อาศัยได้ บางหลังพังทลายลงมาทั้งโครงสร้าง บางหลังถูกทับถมด้วยเศษโคลนตะกอนที่มีพิษหรือสารปนเปื้อน ในช่วงสามเดือนแรกหลังจากเหตุภัยพิบัติ 3.11 มีอาคารบ้านเรือนจำนวนมากที่แม้โครงสร้างของอาคารบ้านเรือนไม่ได้รับความเสียหายแต่ด้านในนั้นเต็มไปด้วยเศษโคลนจำนวนมาก ประชาชนผู้ประสบภัยต่างก็ต้องจัดการกับซากปรักหักพังของบ้านเรือนตน ผู้ประสบเหตุภัยพิบัติหลาย ๆ คนเป็นผู้สูงอายุและไม่แข็งแรง ไม่สามารถจัดการกับปัญหาเศษซากขยะภัยพิบัติเหล่านี้ได้เพียงลำพัง ต้องอพยพออกจากบ้านมาพักอาศัยในที่พักชั่วคราว ท่ามกลางเศษซากปรักหักพังอันเป็นผลจากแผ่นดินไหวและสึนามิ ที่ยังไม่ได้รับการจัดการให้เรียบร้อย และกองเกลื่อนกลาดอยู่ทั่วตัวเมือง

นอกจากนี้ โรงงานต่าง ๆ เหลือเพียงซากปรักหักพัง เศษซากขยะต่าง ๆ ทับถมกันเป็นภูเขาขนาดย่อม ๆ รอบ ๆ ตัวเมือง ซากรถยนต์กระจัดกระจายเต็มท้องถนนและสถานที่ต่าง ๆ โคลนไหลนองทั่วถนนและในบ้านเรือน น้ำมันรั่วไหลนองทั่วพื้นถนน ถูกใส่สารเคมีทางการเกษตรจำนวนมากวางเกลื่อน ขยะต่าง ๆ

เหล่านี้ จำเป็นต้องอาศัยแรงของผู้คนจำนวนมากในการจัดการ รวมถึงเครื่องมือ และความรู้ที่จะจัดการกับขยะเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากเหตุการณ์แผ่นดินไหวและสึนามิในเมือง Ishinomaki ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากสึนามิมากที่สุด องค์กรไม่แสวงหาผลกำไรมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการช่วยฟื้นฟู เหตุภัยพิบัติในเมือง Ishinomaki องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร ก้าวเข้ามามีบทบาทหน้าที่แทนรัฐบาลท้องถิ่น ในช่วงที่รัฐบาลท้องถิ่นยังไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเต็มที่ในช่วงเกิดเหตุ ภัยพิบัติครั้งใหญ่ อาสาสมัครจำนวนมากได้เข้ามามีส่วนร่วมในการ ช่วยทำความสะอาดและจัดการขยะเหล่านี้

ภายหลังจากเกิดเหตุภัยพิบัติ 3.11 ซึ่งมีระดับความรุนแรงของภัยพิบัติครอบคลุมพื้นที่กว่า 200 ไมล์ตามแนวชายฝั่งทะเล ความต้องการความช่วยเหลือจึงต้องมากมายมหาศาลตามไปด้วย เช่นกัน มีองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรลงพื้นที่ให้ความช่วยเหลือกว่า 10 องค์กร ทั้งองค์กรที่จัดตั้งใหม่ และองค์กรที่มีอยู่เดิม เพื่อปฏิบัติการกิจด้านการช่วยเหลือบรรเทาภัยพิบัติ บางองค์กร จัดตั้งขึ้นมาชั่วคราวเพื่อปฏิบัติการกิจระยะเวลา 1 ปี บางองค์กร จัดตั้งสำนักงานใหญ่เพื่อปฏิบัติงานเต็มเวลา และมีการจัดตั้ง กลุ่มเฉพาะกิจกว่า 200 กลุ่ม ที่รวมตัวกันขึ้นหลังจากเหตุภัยพิบัติ 3.11 เพื่อจัดการปัญหาและบรรเทาภัยพิบัติจากสึนามิโดยเฉพาะ เช่น Japan Emergency NGO (JEN), Habitat for Humanity Japan และ Peace Boat รายชื่อเหล่านี้เป็นเพียงตัวอย่างขององค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร ที่มีบทบาทในการจัดการ บรรเทาภัยพิบัติในเหตุแผ่นดินไหวและสึนามิในภูมิภาค Tohoku อย่างไรก็ดี การจะรวบรวมรายชื่อกลุ่ม องค์กร หรือ อาสาสมัคร ที่เข้ามามีบทบาทช่วยเหลือในเหตุภัยพิบัติให้ครบถ้วน เป็นไปได้ยาก

เนื่องจากหลายองค์กรมีการรวมกลุ่มหรือจัดตั้งอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อปฏิบัติภารกิจชั่วคราว แม้จะมาจากต่างองค์กร ต่างสังกัด แต่อาสาสมัครจากองค์กรไม่แสวงหาผลประโยชน์เหล่านี้ มีการทำงานร่วมกัน แบ่งปันข้อมูลซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะป็นสถานการณ์ สภาพพื้นที่ ความต้องการ ปัญหาและข้อควรระวังต่าง ๆ ในการทำงานในพื้นที่ประสบภัย (Robinson, 2011)

ตัวอย่างขององค์กรอาสาสมัครที่จัดส่งทีมอาสาสมัครมาทำงานในพื้นที่ประสบภัยและมีบทบาทในการกำจัดขยะหลังภัยพิบัติ ได้แก่ Japan Emergency NGO (JEN) ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2537 เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากความรุนแรง และภัยพิบัติธรรมชาติ ปัจจุบัน JEN ปฏิบัติภารกิจใน 8 ประเทศทั่วโลก สำหรับในประเทศไทยญี่ปุ่น JEN มีสำนักงานอยู่ที่เมือง Ishinomaki เมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติ 3.11 ทีมช่วยเหลือของ JEN เข้าถึงพื้นที่แทบจะทันทีหลังเกิดเหตุในช่วงเดือนมีนาคม และตั้งแต่นั้น JEN ได้ให้ความช่วยเหลือฉุกเฉินและการบรรเทาภัยพิบัติแก่ประชาชนในเมือง Ishinomaki นอกจากนี้ยังมีโครงการระยะยาวในการดูแลเยียวยาด้านจิตใจและสังคม และสนับสนุนให้ผู้ประสบภัยสามารถกลับมาพึ่งพาตนเองได้อีกครั้งหนึ่ง ในช่วงระยะแรกของการเผชิญเหตุภัยพิบัติ ภารกิจหลักของ JEN คือจัดส่งอาสาสมัครเพื่อไปกำจัดซากโคลนตะกอน ตามอาคารบ้านเรือน ถนนหนทาง และพื้นที่สาธารณะต่าง ๆ และจัดเตรียมอาหารในโรงพยาบาลเพื่อแจกจ่ายแก่ผู้ที่ต้องการ ในช่วงระยะที่สองของการเผชิญเหตุภัยพิบัติอาสาสมัครของ JEN ได้ให้ความช่วยเหลือในการบรรเทาพื้นที่ฟู โดยให้ความสำคัญกับการเยียวยาจิตใจและสังคม เมื่ออาสาสมัครช่วยงานในโรงพยาบาล หรือช่วยในการทำความสะอาด และพูดคุยกับผู้ประสบภัยขณะปฏิบัติหน้าที่ การพูดคุยกับผู้คน

จากที่ต่าง ๆ ช่วยให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ สื่อสาร เนื่องจากเหยื่อจากเหตุภัยพิบัติมักจะรู้สึกไม่สบายใจในการพูดถึงเหตุการณ์ภัยพิบัติที่ผ่านมากับผู้ประสบภัยด้วยกันเอง

อีกหนึ่งองค์กรอาสาสมัครที่มีบทบาทในการจัดการภัยพิบัติและกำจัดขยะหลังภัยพิบัติในเมือง Ishinomaki ได้แก่ Habitat for Humanity (HFH) ซึ่งได้ส่งทีมอาสาสมัครลงพื้นที่เพื่อกำจัดขยะภัยพิบัติและทำความสะอาดเศษโคลนจากบ้านเรือนในพื้นที่ประสบเหตุภัยพิบัติ อาสาสมัครจาก HFH กว่าร้อยคนทำงานในที่นา และอาคารต่าง ๆ ในชุมชน ที่สาธารณะต่าง ๆ เช่น สวนสาธารณะ หนึ่งในอาสาสมัครจาก HFH ซึ่งเป็นสถาปนิกจากโตเกียว กล่าวขณะปฏิบัติภารกิจในการกำจัดโคลนออกจากร้านค้าแห่งหนึ่งว่า “เพียงแคเดินไปยังบริเวณรอบ ๆ คุณก็จะเห็นเศษซากขยะขนาดใหญ่ต่าง ๆ ได้ถูกกำจัดออกไปบ้างแล้ว บางอาคารแม้จะไม่ได้พังทลายลงมา แต่หากคุณมองใกล้ ๆ จะพบว่าอาคารเหล่านี้จมอยู่ใต้ซากโคลน บางอาคารท่วมชั้นหนึ่ง บางอาคารสูงถึงชั้นที่สอง แม้มันจะผ่านไปกว่าสามเดือนแล้วหลังจากเกิดเหตุภัยพิบัติแผ่นดินไหวและสึนามิ แต่ประชาชนจำนวนมากยังต้องการความช่วยเหลือ การมาที่นี้ในฐานะสถาปนิกอาชีพและอาสาสมัครทำให้ผมเห็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง และผมต้องการจะบอกคนอื่น ๆ ถึงสิ่งที่ผมเห็นและรู้สึกในขณะนี้” (*Japan Today*, 10 September 2011)

นอกจาก JEN และ HFH แล้ว หนึ่งในองค์กรอาสาสมัครที่เข้ามามีบทบาทสำคัญอย่างมาก ในการบรรเทาภัยพิบัติและกำจัดขยะหลังภัยพิบัติในเมือง Ishinomaki คือ Peace Boat ซึ่งเป็นองค์กรอาสาสมัครที่ไม่แสวงหาผลกำไร ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2526 โดยมีเป้าหมายเบื้องต้นเพื่อส่งเสริมสันติภาพ สิทธิมนุษยชน การพัฒนาที่ยั่งยืนและเท่าเทียม และการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม

โดยผ่านความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ กับหลาย ๆ ภาคส่วน โดยมีสำนักงานอยู่ใน 7 เมืองทั่วประเทศญี่ปุ่น เมื่อเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งใหญ่ทางฝั่งตะวันออกและสึนามิ ในปี พ.ศ. 2554 Peace Boat ได้จัดตั้งศูนย์อาสาสมัครเพื่อบรรเทาภัยพิบัติ Peace Boat (Peace Boat Disaster Relief Volunteer Center) ขึ้น ในฐานะเป็นองค์กรในสังกัดของ Peace Boat เพื่อที่จะจัดส่งอาสาสมัครไปยังพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติ เพื่อปฏิบัติการกิจในการดูแลจัดการและบรรเทาภัยพิบัติโดยเฉพาะ โดยจัดตั้งสำนักงานขึ้นที่เมือง Ishinomaki และมีสำนักงานใหญ่อยู่ในกรุงโตเกียว รวมทั้งจัดตั้งทีมผู้เชี่ยวชาญเพื่อฝึกอบรมให้แก่อาสาสมัครเพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Peace Boat มักจะพัฒนาโครงการ หรือภารกิจของอาสาสมัครให้ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน และเนื่องจากข้อเรียกร้องหรือความต้องการของคนในพื้นที่ในการขอความช่วยเหลือ มีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ดังนั้น Peace Boat จึงต้องพยายามที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงภารกิจของอาสาสมัครของตน ให้สอดคล้องกับความต้องการของคนในพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไป ยกตัวอย่างเช่น ในบางพื้นที่ที่ต้องการให้ Peace Boat ริเริ่มโครงการให้การสนับสนุนเรื่องฟื้นฟูอาชีพ เช่น เมืองในคาบสมุทร Oshika อาสาสมัครจาก Peace Boat ลงพื้นที่เพื่อช่วยซ่อมแซมท่าเรือ โกดัง เรือ และอุปกรณ์ประมงต่าง ๆ ให้กลับมาใช้งานได้ตามปกติ ในขณะที่บางพื้นที่ เช่น Ishinomaki ความต้องการในเรื่องการทำมาหาเลี้ยงชีพและการกำจัดโคลน และการแจกจ่ายอาหาร ยังคงเป็นภารกิจหลัก

ภายหลังจากเกิดเหตุภัยพิบัติครั้งใหญ่ที่ Tohoku หรือที่เรียกกันว่าเหตุภัยพิบัติ 3.11 Peace Boat ได้จัดส่งทีมอาสาสมัคร

จำนวนมากถึง 500-600 คนต่อวัน เข้าไปยังพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติเพื่อช่วยปฏิบัติการกึ่งในการช่วยเหลือ และบรรเทาความเสียหายจากภัยพิบัติที่เกิดขึ้น หนึ่งในกิจกรรมหลักของอาสาสมัครจาก Peace Boat ก็คือ การทำความสะอาดการจัดการขยะจากภัยพิบัติ โคลน ไม้ และขยะอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นจากเหตุแผ่นดินไหวและสึนามิ ขยะเหล่านี้จำเป็นที่จะต้องได้รับการขนย้ายและกำจัดออกไป ทั้งภายในอาคารบ้านเรือน ถนนหนทาง โรงเรียน โรงพยาบาล และพื้นที่สาธารณะต่าง ๆ

กฎเกณฑ์ในการคัดเลือกอาสาสมัครของ Peace Boat ค่อนข้างเข้มงวด โดยเฉพาะกับอาสาสมัครกลุ่มแรกจำนวน 50 คนที่เข้าไปปฏิบัติงานในพื้นที่ประสบเหตุภัยพิบัติในวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2554 (สองอาทิตย์หลังจากเกิดเหตุภัยพิบัติ) อาสาสมัครซึ่งได้รับการคัดเลือก โดยเฉพาะกลุ่มแรกนี้ จะต้องเป็นผู้ที่แข็งแรง มีใบขับขี่ของตนเอง มีความอดทน และสามารถนอนกลางแจ้งท่ามกลางอุณหภูมิต่ำกว่าศูนย์องศาได้ นอกจากนั้นแล้ว Peace Boat ยังคัดเลือกอาสาสมัครที่เป็นคนต่างชาติให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เนื่องจากว่า ภัยพิบัติ 3.11 นี้ ได้สร้างความเสียหายอย่างมากจนเป็นการยากสำหรับประเทศญี่ปุ่นที่จะฟื้นฟูความเสียหายจากภัยพิบัติครั้งนี้โดยลำพัง Peace Boat เห็นว่าการจะผ่านวิกฤตนี้ไปได้จำเป็นจะต้องได้รับการสนับสนุนจากหลาย ๆ ประเทศทั่วโลก รวมถึงความช่วยเหลือจากอาสาสมัครจากนานาประเทศ

ภาพการทำงานของอาสาสมัคร Peace Boat ในการช่วยกำจัดขยะออกจากพื้นที่หลังเกิดเหตุภัยพิบัติในเมือง Ishinomaki

ที่มา: Peace Boat Disaster Relief Volunteer Center

ในขณะที่ กลุ่มอาสาสมัครและกลุ่มให้ความช่วยเหลือของญี่ปุ่นบางกลุ่มลังเลที่จะรับอาสาสมัครชาวต่างชาติ เนื่องจากอุปสรรคทางด้านวัฒนธรรมและภาษา แต่โชคดีที่ Peace Boat มีเจ้าหน้าที่ที่สามารถพูดภาษาอังกฤษได้ ทำให้ Peace Boat สามารถจัดส่งทีมอาสาสมัครต่างชาติไปยังพื้นที่เกิดเหตุภัยพิบัติเพื่อให้ความช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ หนึ่งในทีมอาสาสมัครกลุ่มแรก 50 คนของ Peace Boat มีอาสาสมัครต่างชาติสามคนจาก อเมริกาเหนือ และอังกฤษ พวกเขาเป็นคนต่างชาติที่มาอาศัยอยู่ในประเทศญี่ปุ่นเป็นเวลานาน และมีความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะช่วยเหลือประเทศที่เขาอยู่อาศัย โดยเฉพาะเมื่อเกิดเหตุการณ์คับขันและจำเป็นเช่นนี้

ทันทีที่อาสาสมัครกลุ่มแรกมาถึงยังเมือง Ishinomaki พวกเขาจัดเตรียมที่นอนกลางแจ้ง บนลู่วิ่งในสนามกีฬาที่ปกคลุมด้วยหิมะ ซึ่งเป็นฐานปฏิบัติการชั่วคราวของ Peace Boat เมื่อจัดเตรียมที่พักเรียบร้อยแล้ว พวกเขาถูกส่งไปยังศูนย์ดูแลผู้สูงอายุแห่งหนึ่งในเมือง Ishinomaki โชคดีที่ผู้ที่พักอาศัยในศูนย์ฯ ได้อพยพออกไปก่อนที่จะเกิดสึนามิ แต่คลื่นยักษ์ที่ถาโถมเข้ามาก็ได้พัดพาเอาเศษโคลนสีดำจำนวนมากเป็นต้น ๆ มาด้วย จนทำให้การกลับเข้ามาพักอาศัยยังศูนย์ฯ หรือบ้านเรือนของตนเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้เลย อาสาสมัครจึงเริ่มปฏิบัติการกิจการกำจัดขยะ เศษโคลนเหล่านี้โดยทันที โดยใช้พลั่วและรถเข็นล้อเดียวสำหรับขนดินเพื่อขนย้ายและกำจัดเศษโคลนตะกอนออกจากที่พักอาศัย

นอกจากนี้ Peace Boat ยังได้ส่งอาสาสมัครไปยังพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุสึนามิ เพื่อทำการสำรวจเบื้องต้นในเมือง Ishinomaki และพบว่าในบางพื้นที่ เช่น อำเภอ Koganehama ได้รับผลกระทบอย่างมากและต้องการความช่วยเหลือเร่งด่วน ทีมอาสาสมัครจึงเดินทางผ่านน้ำท่วม ซากรถยนต์และเรือที่เสียหายระเกะระกะบนท้องถนน ซึ่งเป็นภาพที่หดหู่ และเศร้าใจยากเกินจะบรรยายเป็นคำพูดได้ แต่ทันทีที่ทีมอาสาสมัครเดินทางมาถึงอำเภอ Koganehama พวกเขาต้องพยายามกำจัดความหดหู่และสลัดใจจากภาพที่เห็นระหว่างทาง และเริ่มต้นปฏิบัติการกิจแทบจะโดยทันทีที่เดินทางมาถึง

เป้าหมายสำคัญของ Peace Boat ในการปฏิบัติการกิจที่เมือง Ishinomaki คือการกำจัดเศษโคลนจากสึนามิออกจากอาคารบ้านเรือนต่าง ๆ เพื่อให้ผู้คนสามารถกลับมาพักอาศัยในบ้านของตนได้ เพื่อให้ร้านค้าต่าง ๆ กลับมาเปิดบริการได้ดังเดิม

และเพื่อให้พื้นที่สาธารณะกลับมาใช้ประโยชน์ได้อีกครั้ง นอกจากนั้นยังจัดเตรียมอาหารให้แก่ผู้รอดชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลออกไปจากตัวเมือง ดังนั้น Peace Boat จึงร่วมมือกับอาสาสมัครต่าง ๆ ในการให้ความช่วยเหลือเพื่อจัดการขยะภัยพิบัติออกจากบ้านเรือนของผู้ที่ประสบเหตุภัยพิบัติ โดยเฉพาะในบางครอบครัวที่ผู้อยู่อาศัยเป็นผู้สูงอายุ Peace Boat จึงจัดทีมอาสาสมัครเพื่อเข้าไปช่วยเหลือผู้ประสบภัยเหล่านี้ในการจัดการทำความสะอาด และขนย้ายขยะออกจากบ้านของพวกเขา นับได้ว่า Peace Boat เป็นกลุ่มอาสาสมัครที่ใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นที่ถูกส่งมาจากองค์กรใดองค์กรหนึ่งเพียงองค์กรเดียว ในระยะเวลาที่มากกว่าสองปีที่ศูนย์อาสาสมัครเพื่อบรรเทาภัยพิบัติ Peace Boat ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการกิจต่าง ๆ ด้านการบรรเทาภัยพิบัติในภูมิภาค Tohoku ได้จัดส่งอาสาสมัครเพื่อลงไปปฏิบัติภารกิจมีจำนวนรวมทั้งสิ้นประมาณ 14,000 คน คิดเป็นระยะเวลาทำงานรวมกันทั้งสิ้นประมาณ 86,000 วัน ซึ่งในจำนวนนี้รวมถึงอาสาสมัครจากประเทศต่าง ๆ กว่า 56 ประเทศ อาสาสมัครบางคนเดินทางไกลมายังประเทศญี่ปุ่น ยอมกลางาน และจากบ้านของตน เพียงเพื่อที่จะมาเป็นส่วนหนึ่งของภารกิจการทำงานสะอาดและกำจัดขยะภัยพิบัติในภูมิภาค Tohoku

งานหลักของอาสาสมัคร คือ การปฏิบัติภารกิจในการขุดกำจัด ขนย้าย ทำความสะอาดเศษโคลนร่วมกับผู้รอดชีวิต การทำความสะอาดบ้านเรือน ร้านค้า สถานที่ต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนสามารถกลับมาใช้ชีวิตตามปกติ หรือเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้อย่างเร็วที่สุด งานของอาสาสมัครแม้จะเลอะเทอะ สกปรก แต่ก็ก็เป็นสิ่งที่พวกเขาทำด้วยความภาคภูมิใจ อาสาสมัครขุด

โกยเคซุโคลน เศษตะกอนต่าง ๆ ไส่ลงไปในถุงและวางมันไว้ริมถนนทำงานแบบนี้ไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งบ้านเรือน ร้านค้า โรงเรียนเริ่มกลับมา มีสภาพดีพอที่จะให้ผู้คนกลับเข้ามาอาศัยหรือเริ่มต้นทำงานของพวกเขาได้อีกครั้ง นอกจากนั้นแล้ว ความต้องการที่สำคัญอีกประการหนึ่งในพื้นที่ประสบเหตุภัยพิบัติ โดยเฉพาะในศูนย์อพยพ หรือเขตที่พักอาศัยชั่วคราว คือ ข้อมูลและช่องทางการติดต่อสื่อสารในกลุ่มผู้ประสบเหตุภัยพิบัติ เนื่องจากเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็งยังไม่ได้รับการจัดตั้ง Peace Boat จึงแก้ไขปัญหานี้ โดยเริ่มทำจดหมายข่าวชุมชนและแจกจ่ายให้แก่ประชาชนผู้พักอาศัยในศูนย์พักพิงชั่วคราวในเมือง Ishinomaki เพื่อแจ้งข้อมูลในพื้นที่ประสบเหตุในด้านต่าง ๆ รวมถึงการปฏิบัติตนในสถานการณ์ฉุกเฉิน การจัดการขยะอย่างถูกวิธี เป็นต้น และการเผยแพร่ข่าวสารเช่นนี้ เป็นกิจกรรมที่ Peace Boat ทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารจากอาสาสมัครสู่ผู้ประสบภัยที่พักอาศัยในศูนย์อพยพพักพิงชั่วคราว

หนึ่งในผลพลอยได้ของงานอาสาสมัคร ที่ปฏิบัติภารกิจในการจัดการขยะในพื้นที่เกิดเหตุภัยพิบัติคือ การช่วยเยียวยาบาดแผลทางจิตใจให้แก่ผู้ประสบภัย เนื่องจากผู้รอดชีวิตจากเหตุภัยพิบัติไม่สามารถพูดคุย หรือระบายความทุกข์ของพวกเขาให้กับผู้ที่พักอาศัยอยู่ในศูนย์พักพิงได้มากนัก เนื่องจากหลาย ๆ คนต่างประสบปัญหาและความสูญเสียเช่นเดียวกัน นอกจากนั้น เนื่องจากปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมของผู้คนในพื้นที่นี้ ผู้รอดชีวิตส่วนใหญ่จึงมักจะไม่ค่อยใช้บริการด้านการให้คำปรึกษาที่จัดเตรียมไว้ให้มากนัก ดังนั้น อาสาสมัคร ในฐานะที่เป็นคนนอกสามารถช่วยแบ่งเบาโดยการจัดหาผู้รับฟังเพื่อที่จะช่วยแบ่งปันประสบการณ์ขณะทำงานกับผู้ประสบภัย โดยการให้ผู้รอดชีวิตจากเหตุแผ่นดินไหวและสึนามิได้ระบายความรู้สึก และเพื่อให้พวกเขาสามารถกลับมาใช้ชีวิตได้อย่างเข้มแข็ง

อาสาสมัครจำนวนหลายพันคนที่มาปฏิบัติภารกิจ การจัดการขณะภัยพิบัติ และทำความสะอาดในพื้นที่เกิดเหตุ นั้น การทำงานของพวกเขาอยู่ในสถานะที่เสี่ยงภัยกว่าบุคลากรที่มีสังกัด จากหน่วยปฏิบัติการฉุกเฉินเบื้องต้น (First Responder) เหตุผล หนึ่งก็คือ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพและความปลอดภัย ของผู้ปฏิบัติงานของญี่ปุ่นนั้น ไม่ได้รวมถึงอาสาสมัคร เพราะพวกเขา ไม่ได้มีสังกัดหรือเป็นพนักงานของหน่วยงาน หรือองค์กรใด ๆ

อาสาสมัครคนหนึ่งจาก Peace Boat ที่มาช่วยภารกิจ การกำจัดขยะและทำความสะอาดคราบโคลน และเศษตะกอนต่าง ๆ จากสึนามิ ที่เมือง Ishinomaki กล่าวว่า พวกเขาได้รับการอบรม เรื่องความปลอดภัยเพียงสั้น ๆ ซึ่งอาจจะไม่เพียงพอสำหรับการ ปฏิบัติภารกิจในพื้นที่ที่มีความเสี่ยง และพวกเขาได้รับคำแนะนำ ให้นำอุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคลมากันเอง แต่ก็ไม่ได้รับ การเตือนให้ใช้มันบ่อยนัก ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องสารปนเปื้อนที่มีอยู่ ในฝุ่นและเศษดินหรือโคลนจากสึนามิ ยังไม่ได้รับการศึกษาและ เผยแพร่ให้แก่อาสาสมัครและผู้มาปฏิบัติหน้าที่บรรเทาเหตุภัยพิบัติ ในพื้นที่ หนึ่งเดือนหลังจากเกิดเหตุภัยพิบัติ 3.11 พบว่าอาสาสมัคร จำนวนมากในเมือง Ishinomaki และ Minamisanrikucho สวมเพียงแค่ถุงมือผ้า หน้ากากอนามัยที่เป็นกระดาษซึ่งบาง และฉีกขาดง่าย และหลาย ๆ คนก็ไม่ได้ใส่อุปกรณ์ป้องกันใด ๆ เลย

ในระหว่างการปฏิบัติภารกิจจัดการขณะภัยพิบัติในพื้นที่ประสบภัย นอกจากนี้ การเดินเข้าไปยังอาคารที่ได้รับความเสียหายก็ไม่ได้รับ การดูแลควบคุมเรื่องความปลอดภัยเท่าที่ควร ทั้ง ๆ ที่ระหว่างนั้น ยังมีเหตุ aftershocks อย่างต่อเนื่อง แม้แต่การขับรถหรือเดินเท้า เข้าไปยังเขตอุตสาหกรรมที่ได้รับความเสียหาย พังทลาย ก็สามารถ ทำได้ มีเพียงโรงงานไม่กี่แห่งเท่านั้นที่มีการปิดล้อมหรือแสดง ป้ายอันตรายเพื่อไม่ให้ผู้ใดเข้ามาในพื้นที่เสี่ยง

อย่างไรก็ตาม จากปัญหาที่เกิดขึ้นที่มีผลต่อความปลอดภัยของอาสาสมัคร ทำให้ในภายหลัง Peace Boat ได้พัฒนาการอบรมอาสาสมัคร และกำหนดให้อาสาสมัครต้องเข้าร่วมการอบรมเกี่ยวกับเรื่องความปลอดภัยเป็นเวลาอย่างน้อย 6 ชั่วโมง ก่อนการปฏิบัติหน้าที่จริง และได้จัดทำคู่มือเรื่องความปลอดภัยเพื่อแจกจ่ายให้แก่อาสาสมัคร อาสาสมัครต้องสวมแว่นตานิรภัย ถุงมือหนัง และหมวกกันน็อคผู้ระหว่างทำงาน อย่างไรก็ตาม ข้อปฏิบัติต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นเพียงความพยายามของ Peace Boat ในการดูแลความปลอดภัยให้แก่อาสาสมัครในสังกัดเท่านั้น ส่วนอาสาสมัครกลุ่มอื่น ๆ ที่ไม่ได้สังกัด Peace Boat ยังคงมีปัญหาในเรื่องของการไม่มีอุปกรณ์ป้องกันภัยขณะปฏิบัติงาน หรือไม่ได้รับการอบรมด้านความปลอดภัยเบื้องต้นที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงาน (Bird and Grossman, 2011)

ในการทำงานของอาสาสมัครสังกัด Peace Boat นั้น นอกเหนือจากการทำงานร่วมกันในกลุ่มอาสาสมัครแล้ว Peace Boat ยังมีการประสานงานกับหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ รวมถึงหน่วยงานราชการในท้องถิ่น ในการจัดตั้งทีมช่วยเหลือเพื่อร่วมภารกิจการบรรเทาภัยพิบัติ เช่น ในการจัดการกับปัญหาขยะ การทำความสะอาด การจัดหาอาหาร ที่พักชั่วคราว และอุปกรณ์เครื่องใช้ที่จำเป็นต่าง ๆ ผู้คนจำนวนมาก ทั้งอาสาสมัคร ผู้เชี่ยวชาญ สมาชิกจากกองกำลังป้องกันตนเองของญี่ปุ่น ช่วยกันล้างทำความสะอาดเศษโคลนต่าง ๆ จากสึนามิ จัดการกับเศษซากรถยนต์ สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่กีดขวางถนน และลำเลียงขยะต่าง ๆ ออกนอกพื้นที่เพื่อไปกำจัดที่โรงกำจัดขยะชั่วคราว

หลังจากเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งใหญ่และสึนามิ ศูนย์อาสาสมัครเพื่อบรรเทาภัยพิบัติ Peace Boat ได้ขยายกิจกรรม

อาสาสมัครไปยังหลายประเทศทั่วโลก เช่น ส่งทีมอาสาสมัครช่วยเหลือเหตุภัยพิบัติจากพายุเฮอริเคน Sandy ในประเทศสหรัฐอเมริกา และเหตุการณ์พายุไต้ฝุ่น Haiyan (Yolanda) ที่เกิดขึ้นในประเทศฟิลิปปินส์ เพื่อที่จะช่วยเหลือชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากเหตุภัยพิบัติ ประสานงาน และฝึกอบรมอาสาสมัครให้มีความรู้และเตรียมพร้อมรับมือเมื่อเกิดภัยพิบัติในอนาคต

ในอนาคต Peace Boat มองเห็นความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาทั้งคนในพื้นที่ให้เขามีศักยภาพและมีความมุ่งมั่นที่จะร่วมฟื้นฟูชุมชนของพวกเขา และการพัฒนาความสามารถของอาสาสมัครและสร้างความร่วมมือและการประสานงานกับอาสาสมัครทั่วประเทศญี่ปุ่น จากประสบการณ์ในการปฏิบัติการกิจช่วยเหลือบรรเทาภัยพิบัติ Peace Boat ตระหนักว่าหนึ่งในปัจจัยที่ทำให้การช่วยเหลือบรรเทาภัยพิบัติที่ผ่านมาเป็นไปอย่างล่าช้า เนื่องจากการขาดบุคลากรที่ได้รับการอบรมในด้านการบรรเทาภัยพิบัติ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ซึ่งจะมาปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ประสานงานอาสาสมัครจำเป็นต้องเป็นบุคลากรที่มีความสามารถ ที่จะจัดการส่งทีมอาสาสมัครที่มีคุณลักษณะเหมาะสมเพื่อให้สามารถปฏิบัติการกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพและปลอดภัย

ด้วยเหตุนี้ ภายหลังจากการเกิดเหตุภัยพิบัติ ในระยะบรรเทาและฟื้นฟูภัยพิบัติ Peace Boat จึงพัฒนาโปรแกรมอบรมขึ้นในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุภัยพิบัติ เพื่ออบรมประชาชนในเรื่องเกี่ยวกับความปลอดภัย และการปฐมพยาบาลเบื้องต้น รวมถึงการให้ความช่วยเหลือเยียวยาทางจิตใจ นอกจากนี้ยังจัดโครงการฝึกอบรมด้านภาวะผู้นำ เพื่อให้ประชาชนรู้วิธีในการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น และวิธีประสานงานกับผู้คนในระดับต่าง ๆ ทั้งคนในชุมชน หน่วยงานระดับชาติ

และกลุ่มประชาสังคม หรือ องค์กรให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศ เป้าหมายในการสร้างเครือข่ายผู้ประสานงานอาสาสมัครที่ผ่านการอบรมนั้นไม่ใช่เพียงเพื่อสนับสนุนการฟื้นฟูภัยพิบัติในภูมิภาค Tohoku เท่านั้น แต่ยังเพื่อเตรียมความพร้อมในการเผชิญเหตุภัยพิบัติอย่างทันที่หากเกิดเหตุภัยพิบัติในอนาคต

จากประสบการณ์และบทบาทของอาสาสมัครจาก Japan Emergency NGO (JEN), Habitat for Humanity Japan, และ Peace Boat ในการปฏิบัติหน้าที่ภายหลังเกิดเหตุภัยพิบัติในเมือง Ishinomaki จะเห็นได้ว่า สิ่งที่แตกต่างกันคือ โดยปกติแล้วอาสาสมัครชุมชนในญี่ปุ่นส่วนใหญ่มักจะให้ความช่วยเหลือเฉพาะกับผู้คนที่พวกเขารู้จัก ไม่บ่อยครั้งนักที่พวกเขาจะให้ความช่วยเหลือแก่คนแปลกหน้า แต่เหตุภัยพิบัติที่เกิดขึ้นในภูมิภาค Tohoku ที่ซึ่งหลาย ๆ พื้นที่ได้รับความเสียหายรุนแรงจากแผ่นดินไหวและสึนามิ รูปแบบการให้ความช่วยเหลือของอาสาสมัครถูกเปลี่ยนแปลงไป ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดความต้องการอาสาสมัครจำนวนมากจากนอกพื้นที่ เพื่อที่จะมาช่วยเหลือในการทำความสะอาดบ้านเรือนจากเศษโคลน ซ่อมแซมที่อยู่อาศัย และช่วยเหลือในการให้การสนับสนุนเยียวยาทางจิตใจ องค์กรไม่แสวงหาผลกำไรเปรียบเสมือนเป็นสะพานเพื่อเชื่อมอาสาสมัครไปสู่ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน มีบทบาทที่สำคัญในการสร้างความร่วมมือกับรัฐบาลท้องถิ่น องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรที่ประสบความสำเร็จในภารกิจเหล่านี้ มักจะเป็นองค์กรที่แสวงหาความสัมพันธ์ระยะยาว ความร่วมมือ และการประสานงานระหว่างองค์กรต่าง ๆ เช่น บริษัทภาคเอกชน สภาหอการค้า และโรงเรียน และประชาชนคือตัวแปรสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน

5

บทที่

บทสรุป: บทเรียนสำหรับอาสาสมัครกับการ กำจัดขยะหลังภัยพิบัติในประเทศไทย

อาสาสมัครเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าในการช่วยเหลือและให้บริการด้านต่าง ๆ ประชาชนคนธรรมดาซึ่งประกอบอาชีพต่าง ๆ ที่หลากหลายสมัครใจมาเป็นอาสาสมัคร และตัดสินใจที่จะอุทิศเวลา ความรู้ ความเชี่ยวชาญ และทรัพยากรเพื่อที่จะช่วยเหลือผู้อื่น ในช่วงเวลาคับขันหรือวิกฤต และเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีค่ายิ่ง ในการจัดการภัยพิบัติและสถานการณ์ฉุกเฉิน อย่างไรก็ตาม แม้ในปัจจุบัน เราจะเห็นบทบาทของอาสาสมัครในประเทศไทย ที่เพิ่มขึ้นจากในอดีตเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในการให้ความช่วยเหลือในเหตุภัยพิบัติต่าง ๆ แต่การปฏิบัติงานของอาสาสมัครในประเทศไทยนั้นยังมีปัญหาในหลาย ๆ ด้าน หนึ่งในปัญหาที่สำคัญคือ ความสามารถและศักยภาพของอาสาสมัครในการรับมือกับเหตุภัยพิบัติ งานอาสาสมัครมักจะถูกมองว่าเป็นกิจกรรมที่แยกจากระบบการบริหารจัดการภัยพิบัติที่เป็นทางการ ผู้เชี่ยวชาญและอาสาสมัครซึ่งสังกัดกับหน่วยงานทางการ ได้รับการยอมรับว่าเป็นตัวแสดงที่ถูกต้องตามกฎหมาย ในขณะที่ตัวแสดงที่ไม่ได้ อยู่ในระบบทางการเหล่านี้ เช่น อาสาสมัครไม่เป็นทางการต่าง ๆ มักจะถูกมองว่าเป็นตัวแสดงที่ไม่ได้รับการยอมรับ และเป็นอุปสรรคต่อการจัดการเผชิญเหตุภัยพิบัติ

อย่างไรก็ดี การที่ประชาชน หรืออาสาสมัครจะปรากฏตัวในสถานที่ที่เกิดภัยพิบัติหรือเหตุการณ์ฉุกเฉินเพื่อแสดงเจตจำนงในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยเป็นเรื่องหลีกเลี่ยงไม่ได้ ประชาชนธรรมดา มักจะเป็นผู้เข้าถึงพื้นที่ประสบภัยเป็นกลุ่มแรก และแม้เจ้าหน้าที่จะยุติการทำงานในเขตภัยพิบัติไปแล้ว แต่ประชาชนก็ยังคงอยู่ในพื้นที่ ดังนั้น ประชาชนจึงมีบทบาทสำคัญในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยทั้งในช่วงเกิดเหตุโดยทันที หรือแม้แต่ในระยะของการฟื้นฟู และสามารถที่จะช่วยแบ่งเบาภาระของเจ้าหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลืออย่างมาก อย่างไรก็ตาม ในประเทศพัฒนาแล้วส่วนใหญ่ รวมถึงประเทศญี่ปุ่น การจัดการภัยพิบัติและภาวะฉุกเฉินมักจะขึ้นอยู่กับภาครัฐ ผู้เชี่ยวชาญ และอาสาสมัครที่สังกัดกับหน่วยงานที่เป็นทางการเป็นสำคัญ อาสาสมัครหรือบุคคลที่ไม่ได้มีสังกัด จึงถูกมองว่าอยู่นอกระบบการจัดการภัยพิบัติ และมองว่าการเข้ามาช่วยเหลือของกลุ่มอาสาสมัครไร้สังกัดเหล่านี้เป็นการรบกวน และดังนั้น ในหลาย ๆ ครั้ง ความพยายามและความตั้งใจดีของพวกเขาในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยจึงถูกมองข้าม

จากการศึกษาบทบาทของอาสาสมัครในประเทศญี่ปุ่น โดยเฉพาะบทบาทในการกำจัดขยะหลังภัยพิบัตินั้น จะเห็นได้ว่า ประเทศญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับบทบาทของอาสาสมัครและเห็นว่าอาสาสมัครเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญในการเข้าให้ความช่วยเหลือในภารกิจต่าง ๆ และการกำจัดขยะถือเป็นหนึ่งในการกิจสำคัญที่จำเป็นต้องจัดการอย่างเร่งด่วน เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา เช่น ปัญหาสุขอนามัย มลพิษอันเกิดจากการหมักหมมของขยะเป็นเวลานาน และเพื่อเอื้ออำนวยให้การพัฒนาฟื้นฟูเกิดขึ้นได้ในเวลาอันรวดเร็ว การจะปฏิบัติภารกิจนี้ให้สำเร็จลุล่วง

ได้ในเวลาอันรวดเร็วและมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยการร่วมแรงร่วมใจของอาสาสมัครจำนวนมาก เนื่องจากในเวลาคับขันฉุกเฉิน หรือเมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติรุนแรงนั้น การพึ่งพาแต่เจ้าหน้าที่จากรัฐบาลอาจไม่ทันการ และไม่สามารถให้ความช่วยเหลือได้อย่างครอบคลุมทั่วถึงเนื่องจากมีทรัพยากรบุคคลไม่เพียงพอ อาสาสมัครจึงเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญเพื่อช่วยเสริมประสิทธิภาพในการบริหารจัดการภัยพิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

สำหรับปัญหาขยะในประเทศไทยนั้น นับว่าเป็นปัญหาหนึ่งที่มีความสำคัญทั้งในระยะก่อนและหลังเกิดเหตุภัยพิบัติ ขยะจำนวนมากเป็นทั้งสาเหตุและผลของภัยพิบัติ กล่าวคือขยะจำนวนมากในแต่ละวันที่ไม่ได้รับการดูแลจัดการอย่างถูกวิธี กลายเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาอุทกภัย เมื่อเกิดพายุฝนตกหนัก หรือ วาตภัย ขยะเหล่านี้จึงกลายเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาของการไหลเวียนของน้ำ อุดตันทางน้ำ และเกิดภาวะอุทกภัยตามมา นอกจากนี้ ขยะที่เป็นผลมาจากภัยพิบัติ เช่น เมื่อเกิดเหตุแผ่นดินไหว หรือสึนามิ อาคารบ้านเรือนเกิดความเสียหาย พื้นที่ต่าง ๆ เต็มไปด้วยเศษซากปรักหักพัง หรือเกิดเศษโคลนที่มาจากใต้ดินและการพัดพาของกระแสน้ำ รวมถึงขยะต่าง ๆ จากพื้นดินที่ถูกพัดพาลงสู่ทะเล เป็นต้น ตัวอย่างหนึ่งที่เห็นได้ชัดในกรณีปัญหาขยะหลังภัยพิบัติในประเทศไทย คือ เหตุการณ์ภัยพิบัติสึนามิที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2547 จากการสำรวจพบว่า จำนวนขยะที่เก็บได้หลังเกิดสึนามิมีจำนวนกว่า 76,502 ตัน (ขยะจากทะเล 252 ตัน และขยะบนฝั่ง 76,250 ตัน) (Basnayake et al., 2005)

ภาพภายหลังการเกิดเหตุภัยพิบัติสึนามิในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2547

ที่มา: Getty Images

อย่างไรก็ดี บทบาทของอาสาสมัครในการกำจัดขยะหลังภัยพิบัติในประเทศไทยนั้น ไม่ใช่เรื่องใหม่ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน หากแต่ยังไม่ได้ได้รับความสนใจหรือให้ความสำคัญมากนัก ในกรณีของเหตุภัยพิบัติสึนามิในปี พ.ศ. 2547 พบว่า มีอาสาสมัครจำนวนกว่า 4,000 คน ร่วมกันปฏิบัติภารกิจการทำมาสะอาดท้องทะเล พวกเขาสามารถเก็บขยะจำนวนกว่า 290 ตันออกจากทะเลและชายหาด ในบริเวณหมู่เกาะพีพี จังหวัดกระบี่ โดยขยะต่าง ๆ ที่เก็บได้นั้น ส่วนใหญ่เป็น เศษไม้ เศษเหล็ก จากซากปรักหักพังของอาคารบ้านเรือน เครื่องใช้ไฟฟ้าต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ ตู้เย็น เต้าแก๊ส และเศษขยะตามบ้านเรือนต่าง ๆ (CBS News, 4 ธันวาคม พ.ศ. 2548) และที่หาดป่าตอง จังหวัดภูเก็ต นักดำน้ำอาสาสมัครกว่า 300 คน รวมถึงนักท่องเที่ยวต่างชาติ ร่วมกันดำน้ำเพื่อเก็บขยะจากใต้ท้องทะเลเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

ของจังหวัดภูเก็ตให้กลับฟื้นคืนสภาพเดิมอีกครั้ง (Reuters, 15 มกราคม พ.ศ. 2548)

จากการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการขยะหลังภัยพิบัติของประเทศญี่ปุ่น และการทำงานร่วมกันของอาสาสมัครในหลาย ๆ ปีที่ผ่านมา พบว่า ความเสี่ยงที่สำคัญสองประการที่อาจเกิดขึ้นจากการทำงานของอาสาสมัครในประเทศไทย ประการแรก คือ ความไม่มีประสิทธิภาพในการจัดการและการประสานงานกับอาสาสมัครในการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ จากเหตุภัยพิบัติและสถานการณ์ฉุกเฉินที่เกิดขึ้นในประเทศไทย หลาย ๆ ครั้ง เช่น เหตุภัยพิบัติสึนามิในปี พ.ศ. 2547 เหตุอุทกภัยครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. 2554 มีอาสาสมัครจำนวนมาก เดินทางเข้ามายังพื้นที่เพื่อเสนอความช่วยเหลือ หากแต่การขาดประสิทธิภาพในการจัดระบบอาสาสมัครที่ดีของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากความสามารถของอาสาสมัครได้อย่างเต็มที่ที่อาสาสมัครบางคนที่ต้องการเข้ามาช่วยปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ต้องลงประกาศผ่านสื่อ หรือหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เพื่อเสนอตัวเข้ามาช่วยเหลือในงานอาสาสมัคร ซึ่งหากประเทศไทยมีการบริหารจัดการอาสาสมัครที่มีประสิทธิภาพ มีศูนย์อาสาสมัครที่คอยทำหน้าที่ประสานงานและทำงานร่วมกันกับหน่วยงานภาครัฐอย่างมีประสิทธิภาพ จะช่วยทำให้การมีส่วนร่วมของอาสาสมัครมีประสิทธิภาพมากขึ้น ประการที่สอง เกี่ยวข้องกับความขาดทักษะของอาสาสมัครโดยเฉพาะอาสาสมัครโดยธรรมชาติ (spontaneous volunteers) ที่มักจะขาดความรู้ความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติภารกิจ โดยเฉพาะภารกิจในการกำจัดขยะหลังภัยพิบัติ ซึ่งหากมองผิวเผินอาจจะไม่ใช่ภารกิจที่ต้องการทักษะเฉพาะใด ๆ หากแต่ในความเป็นจริงแล้ว การกำจัดขยะไม่ใช่เพียงแต่การขนย้ายขยะ

ออกนอกพื้นที่เท่านั้น แต่ยังคงคำนึงถึงการกำจัด หรือจัดการ กับขยะอย่างถูกวิธี และไม่เป็นภัยต่อผู้คนและสิ่งแวดล้อม ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว การขาดความรู้ความเชี่ยวชาญอาจจะ ทำลายระบบนิเวศน์หรือทำให้สถานการณ์หลังภัยพิบัติเลวร้าย มากยิ่งขึ้น และยังส่งผลให้ต้องนำทรัพยากรที่จัดเตรียมไว้เพื่อดูแล ช่วยเหลือผู้ประสบภัยมาดูแลอาสาสมัครที่ประสบอุบัติเหตุ และทำให้ภารกิจที่ต้องการความรีบด่วน ต้องชะงักหรือทำได้ช้าลง อันเนื่องมาจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ในการปฏิบัติงานของ อาสาสมัครเอง

ที่มา: www.apimages.com

ในปัจจุบันนี้ แม้ว่าการมีส่วนร่วมของอาสาสมัครภายหลังเกิดเหตุภัยพิบัติในประเทศไทย จะถือเป็นเรื่องปกติธรรมดาที่ทุกหน่วยงานสามารถคาดการณ์ได้ว่า เมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติขึ้นที่ใด ย่อมจะมีการหลั่งไหลของอาสาสมัครเพื่อเข้ามาร่วมช่วยเหลือผู้ประสบภัยยังพื้นที่เกิดเหตุ แต่มีการศึกษาไม่มากนักในประเทศไทยที่จะศึกษาหรือให้ความสำคัญถึงการกำจัดและจัดการขยะจากภัยพิบัติอย่างปลอดภัยและศักยภาพของอาสาสมัครในการปฏิบัติการกิจนี้ โดยเฉพาะอาสาสมัครที่ไม่เป็นทางการ ที่ไม่มีความรู้ และไม่เคยได้รับการฝึกอบรมมาก่อน ซึ่งการทำงานของพวกเขา อาจจะมีความเสี่ยงจากการบาดเจ็บทางกายภาพหรือทางจิตใจ ทั้งต่อตนเองหรือผู้อื่น หากพวกเขาเข้าไปปฏิบัติการหรือให้ความช่วยเหลือโดยที่ไม่มีความรู้ ทักษะ อุปกรณ์ และการฝึกอบรมที่เพียงพอ

เพื่อที่จะส่งเสริมศักยภาพของอาสาสมัครในประเทศไทย และเพื่อให้พวกเขามีความพร้อมในการเตรียมรับมือกับเหตุการณ์ภัยพิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทบาทในการกำจัดขยะหลังภัยพิบัติ ซึ่งเป็นภารกิจที่จำเป็น แต่มักจะถูกกละเลย บทบาทของอาสาสมัครกับการกำจัดขยะหลังภัยพิบัติในประเทศไทย ควรได้รับการพัฒนาในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1) การฝึกฝนและให้ความรู้แก่อาสาสมัครก่อนลงมือปฏิบัติการกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาสาสมัครไม่เป็นทางการ (Informal volunteers) ซึ่งมักจะมี ความสนใจและกระตือรือร้นที่จะเข้ามาทำงานอาสาสมัครเฉพาะในช่วงวิกฤตเท่านั้น การฝึกฝนและให้ความรู้แก่อาสาสมัครในการปฏิบัติการกิจจึงเป็นสิ่งจำเป็น นอกจากนั้น ภายหลังจากมีส่วนร่วมให้ความช่วยเหลือในฐานะอาสาสมัครในการจัดการขยะหลังภัยพิบัติแล้ว อาสาสมัครเหล่านี้

ควรได้รับการสนับสนุนหรือส่งเสริมให้ร่วมกิจกรรมอาสาสมัครอื่น ๆ นอกเหนือจากการช่วยเหลือในเหตุภัยพิบัติเท่านั้น เพื่อที่จะรักษาแรงบันดาลใจในการทำงานอาสาสมัคร และพัฒนาทักษะของพวกเขา ให้มีความสามารถหลากหลายด้าน และ ควรจัดให้มีการอบรม หรือ ฝึกซ้อมอยู่เสมอ ๆ เพื่อพัฒนาทักษะและความเชี่ยวชาญก่อนการลงมือปฏิบัติภารกิจจริง อีกทั้งหน่วยงานบริการฉุกเฉินและองค์กรต่าง ๆ ควรจะต้องเตรียมพร้อมในการสร้างความร่วมมือกับอาสาสมัครและดำเนินกิจกรรมร่วมกันแม้ในสถานการณ์ปกติ เพื่อที่จะเสริมสร้างการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและหลีกเลี่ยงการทำงานซ้ำซ้อน และป้องกันภัยจากสถานการณ์ที่อาสาสมัครถูกส่งไปทำงานที่อาจจะเกิดอันตรายต่อตนเอง และบุคคลอื่น

2) การประเมินสถานการณ์ในพื้นที่ประสบเหตุภัยพิบัติและความสามารถของอาสาสมัครก่อนปฏิบัติการกิจ องค์กรอาสาสมัครควรทำการประเมินพื้นที่และศักยภาพ ความพร้อมของอาสาสมัครก่อนส่งอาสาสมัครไปลงพื้นที่จริงเพื่อปฏิบัติการกิจการกำจัดขยะหลังภัยพิบัติ เช่น ในแต่ละพื้นที่อาจจะพบปัญหาขยะแต่ละประเภทแตกต่างกัน หรือมีสภาพพื้นที่แตกต่างกันไป ซึ่งในบางสถานการณ์จำเป็นต้องใช้อาสาสมัครที่มีทักษะเฉพาะด้าน เช่น การกำจัดขยะในทะเล เช่นในกรณีเกิดเหตุภัยพิบัติสึนามิ บางพื้นที่เป็นขยะสารพิษ ซึ่งต้องใช้ความรู้ในเรื่องการจัดการขยะสารพิษ บางพื้นที่เป็นขยะจากซากปรักหักพัง ซึ่งในการทำงานต้องอาศัยเครื่องมือหรืออุปกรณ์เฉพาะด้าน เป็นต้น หรือในกรณีของประเทศญี่ปุ่น องค์กรอาสาสมัครมักจะเลือกอาสาสมัครที่มีประสบการณ์และมีความพร้อมด้านร่างกายและจิตใจให้ลงไปปฏิบัติหน้าที่เป็นกลุ่มแรกในการสำรวจความเสียหายในพื้นที่ประสบเหตุห่างไกลที่ยังไม่มีเจ้าหน้าที่หรืออาสาสมัครเข้าถึง เพื่อที่

พวกเขาจะสามารถประเมินสถานการณ์แก่อาสาสมัครหรือเจ้าหน้าที่ชุดต่อ ๆ ไปที่จะเข้ามายังพื้นที่ภัยพิบัติ และให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นในขณะที่อุปกรณ์หรือบุคลากรยังมาไม่ถึง

3) มีการร่วมมือและประสานงานกับหน่วยงานและองค์กรที่ดูแลให้บริการด้านภัยพิบัติและสถานการณ์ฉุกเฉินของไทย เช่น กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย หน่วยการปกครองท้องถิ่น เช่น องค์กรบริหารส่วนจังหวัด องค์กรบริหารส่วนตำบล ควรต้องมีการวางแผน เพื่อที่จะประสานงานและตอบรับกับความตั้งใจอันดีที่จะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือเมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติของอาสาสมัครเหล่านี้ นอกจากนี้ หน่วยงานที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการจัดการขยะ เช่น กรมควบคุมมลพิษ ควรมีบทบาทในการให้ความรู้เบื้องต้นแก่อาสาสมัครหรือองค์กรอาสาสมัคร เพื่อที่องค์กรอาสาสมัครจะได้นำความรู้ไปอบรมเผยแพร่ ให้ทราบถึงวิธีการกำจัดและจัดการขยะหลังภัยพิบัติอย่างถูกวิธี รวมถึงความรู้ในการใช้อุปกรณ์เครื่องมือต่าง ๆ ที่จำเป็นในการกำจัดขยะ เป็นต้น สิ่งนี้เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อที่จะลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากอาสาสมัครไม่เป็นทางการ ที่ไม่ได้รับการฝึกฝนหรือไม่มีความชำนาญ เพื่อไม่ให้เป็นการเพิ่มภาระแก่เจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่ในการช่วยเหลือผู้ประสบภัย แต่กลับต้องมาดูแลการทำงานของอาสาสมัครให้มีความปลอดภัยแทน

4) การสนับสนุนจากภาครัฐ ระดับการมีส่วนร่วมของอาสาสมัครในการจัดการขยะหลังภัยพิบัติและเหตุการณ์ฉุกเฉินยังขึ้นอยู่กับโครงสร้างและรูปแบบการจัดการของหน่วยงานภาครัฐ เป็นสำคัญว่าจะเปิดโอกาส และมีการบริหารจัดการให้อาสาสมัครเข้ามามีส่วนช่วยเหลือเมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติได้มากน้อยเพียงใด ความสามารถของอาสาสมัครและบทบาทในการสนับสนุน

ความสำเร็จในการช่วยเหลือฟื้นฟูเหตุภัยพิบัติ จึงขึ้นอยู่กับความเต็มใจของรัฐบาล และหน่วยงานราชการของไทย ที่จะสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวย และให้การสนับสนุนบทบาทของอาสาสมัครในการปฏิบัติหน้าที่ของพวกเขา ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของอาสาสมัครให้มีความเป็นไปได้และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญของอาสาสมัครต่าง ๆ ที่สมัครใจมาร่วมปฏิบัติภารกิจ เกิดประโยชน์สูงสุดในการเข้าร่วมช่วยเหลือบรรเทาเหตุภัยพิบัติ แม้ในปัจจุบันรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เริ่มตระหนักและให้ความสำคัญกับบทบาทของอาสาสมัครในฐานะเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญในการให้ความช่วยเหลือในเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะในสถานการณ์ฉุกเฉินหรือเมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติ เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร นำคณะจิตอาสาลงพื้นที่ เพื่อเก็บขยะและทำความสะอาดพื้นที่สาธารณภัย หลังเกิดอุทกภัยและได้รับความเสียหายอย่างหนัก เนื่องจากมีกองขยะที่น้ำพัดพามาทับถมจำนวนมาก เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2560 (เนชั่นทีวี, 6 สิงหาคม 2560) แม้กระนั้นก็ตาม การประสานงานอย่างมีประสิทธิภาพระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และองค์กรอาสาสมัคร หรือระหว่างผู้ที่ทำงานอาสาสมัครด้วยกันเอง เป็นเรื่องที่ยังต้องมีการปรับปรุงพัฒนา และศูนย์อาสาสมัครภัยพิบัติที่ถูกจัดตั้งขึ้นในพื้นที่ประสบภัย จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนด้านต่าง ๆ จากภาครัฐ และภาคเอกชนเพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะเป็นเรื่องยากที่ศูนย์ฯ เหล่านี้จะรับผิดชอบดูแลพื้นที่ทั้งหมดเพียงลำพัง โดยเฉพาะในระยะเผชิญเหตุภัยพิบัติ เนื่องจากต้องรับมือกับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาในช่วงภาวะฉุกเฉิน ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ต้องมีหน่วยงาน

สนับสนุนที่จะสามารถประสานงานระหว่างศูนย์อาสาสมัครภัยพิบัติในพื้นที่ต่าง ๆ และร่วมมือกันในการจัดบุคลากร อุปกรณ์ และความช่วยเหลือด้านการเงิน เพื่อที่จะสนับสนุนให้งานด้านการบรรเทาภัยพิบัติและการจัดการขยะหลังภัยพิบัติเป็นไปได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

5) อาสาสมัครควรจะสร้างความเป็นพันธมิตรกับรัฐบาลท้องถิ่น และกลุ่มประชาสังคมต่าง ๆ เพื่อที่จะช่วยเหลือกลุ่มคนที่ประสบความเดือดร้อนจากภัยพิบัติได้ในวงกว้างมากขึ้น โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลหรือคนชายขอบ ที่ได้รับความเดือดร้อนจากปัญหาขยะหลังภัยพิบัติเพื่อที่จะให้พวกเขาได้รับการช่วยเหลือฟื้นฟู และเข้าถึงบริการ ทรัพยากร และโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิตภายหลังจากเกิดเหตุภัยพิบัติ งานอาสาสมัครจึงควรต้องคำนึงถึงกิจกรรม ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนในระดับท้องถิ่น และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นโดยอาศัยเครือข่ายและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อช่วยเพิ่มความเข้มแข็งของชุมชนและก่อให้เกิดประโยชน์ในระยะยาว เนื่องจาก ธรรมชาติของงานอาสาสมัครนั้นเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นการชั่วคราว โดยบุคคลที่มีได้ทำงานอาสาสมัครเป็นอาชีพหลัก ดังนั้น กลุ่มอาสาสมัครจึงเข้ามาช่วยเหลือและจากไป แต่หากกิจกรรมของพวกเขาได้รับการเรียนรู้สานต่อจากคนในชุมชน จะทำให้งานที่อาสาสมัครได้ริเริ่มไว้มีความยั่งยืนและเกิดประโยชน์ในระยะยาวต่อชุมชนอย่างแท้จริง

กล่าวโดยสรุป ความเสี่ยงจากภัยพิบัติที่เพิ่มขึ้นทั่วโลก เนื่องจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น การพัฒนาชุมชนเมือง และการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศทำให้เป็นไปได้ว่า อาสาสมัครไม่เป็นทางเลือกจะมีบทบาทในการช่วยเหลือเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้

ปัญหาขยะที่มีเพิ่มขึ้นในปัจจุบันอันเนื่องมาจากวิถีการใช้ชีวิตของประชาชนในสถานการณ์ประจำวัน และปัญหาขยะยิ่งทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นเมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติ เพื่อที่จะตอบสนองต่อปัญหาขยะหลังเหตุการณ์ภัยพิบัติและสถานการณ์ฉุกเฉินในอนาคต การตระหนักในเรื่องแนวคิดอาสาสมัครและบทบาทในการกำจัดขยะจึงได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นในปัจจุบัน จากการศึกษาบทบาทของอาสาสมัครในการฟื้นฟูหลังภัยพิบัตินั้น พบว่าอาสาสมัครสามารถมีบทบาทได้ในหลากหลายรูปแบบ รวมถึงงานในด้านการกำจัดและจัดการขยะหลังภัยพิบัติ จะเห็นได้ว่าบทบาทของอาสาสมัครในการกำจัดและจัดการขยะนั้น จำเป็นต้องอาศัยอาสาสมัครที่มีจิตใจและร่างกายที่แข็งแรง มีความพร้อมในการปฏิบัติภารกิจอย่างเต็มที่ และเพื่อไม่ให้เป็นภาระต่อผู้อื่น นอกจากนี้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวเบื้องต้นในพื้นที่ประสบเหตุภัยพิบัติ การปฐมพยาบาลเบื้องต้น และความรู้เกี่ยวกับวิธีการกำจัดขยะอย่างถูกวิธีเป็นเรื่องที่สำคัญ สิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยการทำงานขององค์กรอาสาสมัครในการช่วยเผยแพร่อบรมเบื้องต้นในเรื่องดังกล่าวแก่อาสาสมัครเหล่านี้ นอกจากนี้ ยังจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือและการทำงานร่วมกันของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมควบคุมและบรรเทาสาธารณภัย กรมควบคุมมลพิษ ในการให้คำแนะนำ และความรู้เบื้องต้นแก่อาสาสมัคร หรือโดยการทำงานและประสานงานผ่านองค์กรอาสาสมัครเพื่อจัดฝึกอบรมให้แก่อาสาสมัครก่อนลงมือปฏิบัติภารกิจจริงในพื้นที่ประสบภัย เพื่อให้ความตั้งใจดี และความมุ่งมั่นที่จะช่วยเหลือผู้อื่นในยามคับขันโดยเห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นเป็นที่ตั้งของอาสาสมัคร เกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนและผู้ประสบเหตุภัยพิบัติอย่างแท้จริง

ที่มา: www.thailandworldnews.com

ที่มา: www.apimages.com

บรรณานุกรม

- Avenell, S. (2012). Japan's long environmental sixties and the birth of a green leviathan. *Japanese Studies*, 32(3), 423–444.
- Basnayake, B.F.A., Chiemchaisri, C. and Mowjood, M.I.M. (2005), “Solid wastes arise from the Asian tsunami disaster and their rehabilitation activities: case study of affected coastal belts in Sri Lanka and Thailand”, *Tenth International Waste Management and Landfill Symposium*, Sardinia, 3-7 October.
- Bird, W. A., & Grossman, E. (2011). Chemical aftermath: Contamination and cleanup following the Tohoku earthquake and tsunami. *Environmental Health Perspectives*, 119(7), A290.
- Butcher, J., & Smith, P. (2010). ‘Making a difference’: Volunteer tourism and development. *Tourism Recreation Research*, 35(1), 27-36.
- Carson, E. D. (1999). On defining and measuring volunteering in the United States and abroad. *Law and Contemporary Problems*, 62(4), 67–72.
- Chong, M. (2009). Employee participation in CSR and corporate identity: Insights from a disaster-response program in the Asia-Pacific. *Corporate Reputation Review*, 12(2), 106-119.

- Clary, E. G. & Snyder, M. (1991). A functional analysis of altruism and prosocial behavior. *Review of Personality and Social Psychology*, 12, 119-148.
- Cnaan, R. A., Handy, F., & Wadsworth, M. (1996). Defining who is a volunteer: Conceptual and empirical considerations. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 25(3), 364-383.
- Cottrell, A. (2010). *Research report: a survey of spontaneous volunteers*. Australian Red Cross, Carlton. Retrieved from http://www.redcross.org.au/files/ES0-Research_report.pdf.
- Dynes, R. R. and F. L. Quarantelli. (1968). Group behaviour under stress: A required convergence of organizational and collective behaviour perspectives. *Sociology and Social Research*, 52, 416-429.
- Edgington, David W. (2010). *Reconstructing Kobe: The Geography of Crisis and Opportunity*. Vancouver, BC: University of British Columbia Press.
- Federal Emergency Management Agency (FEMA) (2013), Volunteer and donations management support annex. Retrieved from http://www.fema.gov/media-library-data/20130726-1914-25045-9213/nrf_support_annex_volunteer_20130505.pdf.

- Fisker-Nielsen, Anne Mette (2012). ‘Grassroots responses to the Tohoku earthquake of 11 March 2011: Overcoming the dichotomy between victim and helper’. *Anthropology Today*, (28) 3, 16-20.
- Form, W. H., & Nosow, S. (1972). *Community in disaster*. High Wycombe, Eng: University Microfilms.
- Haddad, M. A. (2007). *Politics and volunteering in Japan: a global perspective*. Cambridge University Press.
- Helsloot, I., & Ruitenber, A. (2004) Citizen response to disasters: a survey of literature and some practical implications, *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 12(3), 98-111.
- Imada, M. (2010). “Civil Society in Japan: Democracy, Voluntary Action, and Philanthropy.” in *Nonprofit and Civil Society Studies*, edited by P. Dekker and A. Zimmer. Dordrecht, Netherlands: Springer, 21-40.
- ILO (2012). *Domestic workers across the world: Global and regional statistics and the extent of legal protection*, Geneva.
- Killian, L. M. (1952). The significance of multiple-group membership in disaster. *American Journal of Sociology*, 57, 309-314.

- Liath, S. (2004). Averting a disaster within a disaster: The management of spontaneous volunteer following the 11 September 2001 attacks on the World Trade Center in New York, *Voluntary Action*, 6(2), 11-29.
- Lowe, S. and Fothergill, A. (2003). A Need to Help: Emergent Volunteer Behavior after 9/11, *Conference Papers -- American Sociological Association*, 1-25.
- McMorran, C. (2017). From volunteers to voluntours: Shifting priorities in post-disaster Japan. *Japan Forum*, 29(4), 558-582.
- Musick, M. A., & Wilson, J. (2007). *Volunteers: A social profile*. Bloomington: Indiana University Press.
- Robinson, T. (2011). NPOs on the Ground in Tohoku—6 Months after March 11. *Japan Today*, September 10.
- Shaskolsky, L. (1967). Volunteerism in disaster situations. *Preliminary paper no. 1*. Disaster Research Center, University of Delaware. Delaware.
- Smith, D. H. (1981). Altruism, volunteers, and volunteerism. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 10(1), 21-36.
- Smith, D. H. (2000). *Grassroots associations*. Thousand Oaks, CA: Sage.

- Suzuki, I. (2006). Roles of Volunteers in Disaster Prevention: Implications of questionnaire and interview surveys. In S. Ikeda, T. Fukuzono, and T. Sato (Eds.) *A better integrated management of disaster risks: Toward resilient society to emerging disaster risks in mega-cities*, 153-163.
- Twigg, J. (2001) *Corporate social responsibility and disaster reduction: a global overview*. Retrieved from <http://drr.upeace.org/english/documents/References/Topic%207-Preparedness-%20Early%20Warning,%20Planning,%20Monitoring%20and%20Evaluation/Twigg%202001%20CSR%20and%20disaster%20management.pdf>.
- UN International Strategy for Disaster Reduction (UNISDR) (2007). *Building disaster resilient communities. Good practices and lessons learned*. Geneva.
- UNV - United Nations Volunteers (2011). *State of the World's Volunteerism Report Universal Values for Global Well-being: Chapter 7 Volunteerism and Disasters* United Nations. Retrieved from http://www.unv.org/fileadmin/docdb/pdf/2011/SWVR/English/SWVR2011_full_%5B10%5D_chapter7.pdf.
- US Bureau of Labor Statistics (2013). *Volunteering in the United States*. Retrieved from www.bls.gov/news.release/pdf/volun.pdf.

- Whittaker, J., McLennan, B., & Handmer, J. (2015). A review of informal volunteerism in emergencies and disasters: Definition, opportunities and challenges. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 13, 358-368.
- Williams, S. (2008). Rethinking the nature of disaster: From failed instruments of learning to a post-social understanding. *Social Forces*, 87(2), 1115-1138.
- Wolensky, R. P. (1979). Toward a broader conceptualization of volunteerism in disaster. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 8(3-4), 33-42.
- Wong, C (2006). The Role of Volunteers in Disaster Response. *Workshop Presentation Topic: Globalization and Volunteering*. Retrieved from <http://www.volunteerlink.net/datafiles/D061.pdf>

ทุกวันนี้บทบาทของอาสาสมัครเมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติไม่ใช่เรื่องน่าประหลาดใจอีกต่อไป ความเสี่ยงจากภัยพิบัติที่เพิ่มขึ้นทั่วโลกและปัญหาขยะที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นเมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติ ทำให้การศึกษถึงบทบาทของอาสาสมัครในการกำจัดขยะหลังภัยพิบัติ มีความสำคัญมากขึ้นในปัจจุบัน